

Kasteeltuिन Ijsselstein

schetsontwerp inrichtingsplan

12 augustus 2014

karres en brands

landschapsarchitecten bv

colofon

opdrachtgever

Gemeente IJsselstein

ontwerp

Karres en Brands Landschapsarchitecten bv
Oude Amersfoortseweg 123
1212 AA Hilversum

www.karresenbrands.nl

Sander Vedder
Jorrit Noordhuizen
Lieneke van Campen

12 augustus 2014

Inhoud

inleiding	5
positie van het kasteel in relatie tot de ontwikkeling van IJsselstein	8
potenties van de locatie	20
opgave	26
modellenstudie	30
schetsontwerp	60
kostenniveaus	64

Inleiding

Het Kasteelterrein in IJsselstein is sinds decennia onderwerp van gesprek. In de afgelopen jaren zijn diverse plannen en initiatieven tot stand gekomen voor het herinrichten van deze voor de stad waardevolle plek. Het betreft een historische en vooral archeologisch zeer waardevol en beschermd gebied. Hier stond een Kasteelcomplex met het eerste versterkte stenen gebouw wat de oorsprong vormt van de stedelijke ontwikkeling van IJsselstein. Aan dit gebouw heeft de stad haar naam te danken; het 'stenen huis aan de IJssel', afgekort IJsselstein. Karres en Brands landschapsarchitecten is door de Gemeente IJsselstein gevraagd een basisontwerp (vergelijkbaar met schetsontwerp) te vervaardigen voor de Kasteeltuin te IJsselstein.

Nu is dit gebied een sleetse plek. De prachtige kasteeltoren is nog in tact en de fundamenteen zitten deels nog in de ondergrond. Op het terrein staat echter nog een gebouw van het Groene Kruis wat sterk afbreuk doet aan het historische karakter van het terrein. Uitgangspunt is dat dit gebouw wordt gesloopt. Verder kenmerkt de locatie zich door veel opstand van beplanting, maar ook grote bomen en een bijzonder hoogteverschil bij de voormalige kasteelgracht. Ook zijn er nog twee transformatorhuisjes aanwezig. Een gedeelte van de locatie wordt nu gebruikt als tijdelijk parkeerterrein.

Grenzend aan het plangebied bevinden zich twee particuliere percelen, maar ook een gymzaal en school. In het kader van het gebiedsperspectief wordt onderzocht of op de locatie van de bestaande school (vlakbij het kasteelterrein) een nieuwe brede school gerealiseerd kan worden. Deze ontwikkelingen staan los van de aan ons gestelde opgave voor de herinrichting van het kasteelterrein, wel is het verstandig om de herinrichting in bredere context te beschouwen.

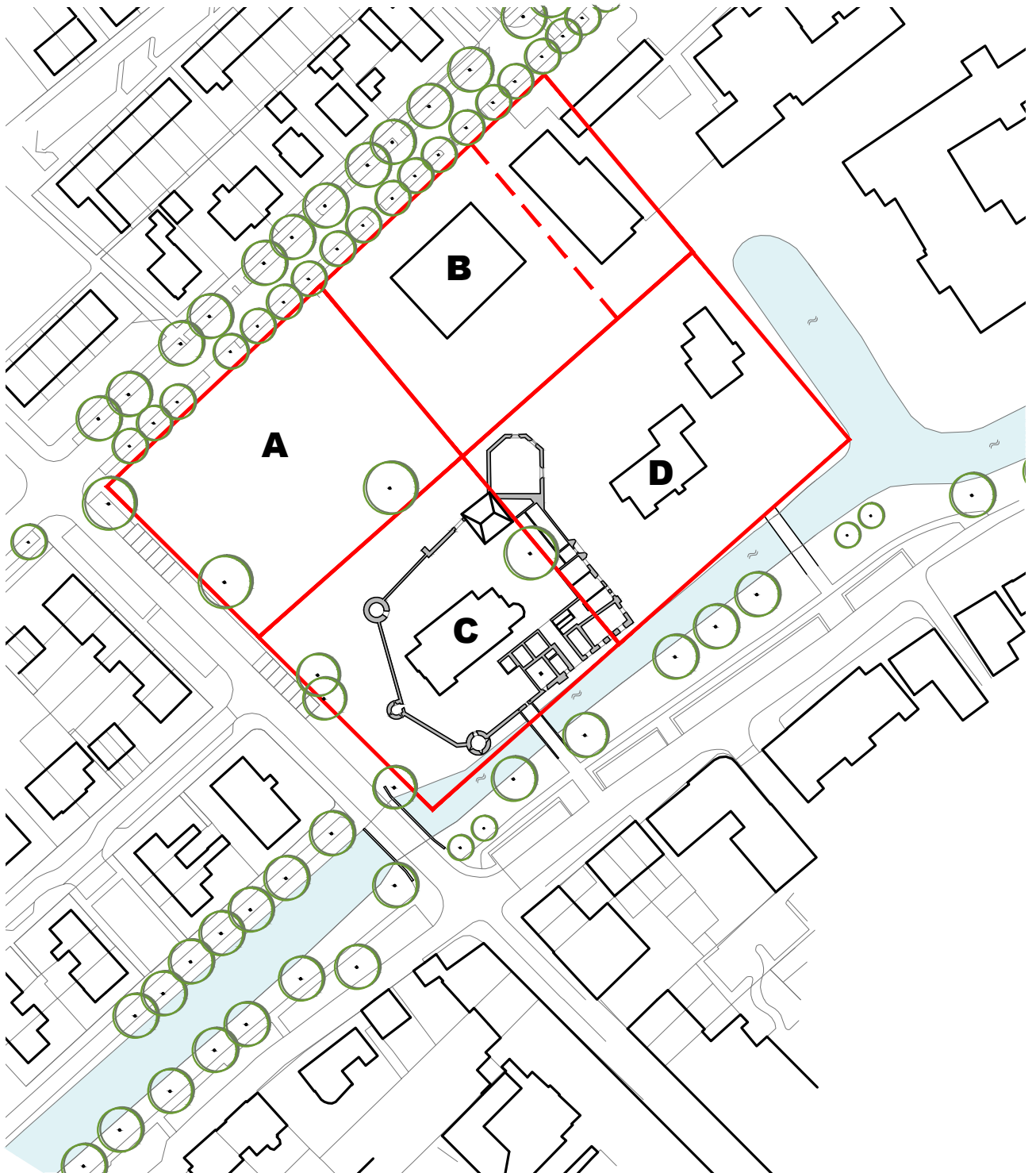
In een intensief proces met het gemeentelijke ontwerpteam en de planbegeleidingsgroep is een basisontwerp opgesteld. Het moet een plek worden waar de rijke historie zichtbaar wordt, waarbij zichtlijnen op de kasteeltoren worden hersteld en wat een aantrekkelijk verblijfsgebied wordt voor alle inwoners en bezoekers van IJsselstein. Dit ontwerp is uit te voeren in een minimale variant, tussenvariant en een maximale variant, alle drie met verschillende investeringsniveaus. De Raad zal de gekozen variant, inclusief kostenraming, vaststellen en een uitvoeringskrediet beschikbaar stellen.

Binnen de opgave met betrekking tot het opstellen van dit schetsontwerp is alleen gekeken naar de kwadranten A en C uit de gebiedsvisie. Voor de kwadranten B en D, welke vanuit de grote schaal beschouwd wel van waarde zijn voor het kasteelcomplex, is geen schetsontwerp opgesteld. In ieder geval kwadrant D is geen eigendom van de gemeente waardoor hier geen uitspraken met betrekking tot de herinrichting kunnen worden gedaan. Met name in kwadrant D heeft vroeger wel een aanzienlijk gedeelte van de historische kasteelbebouwing gestaan. In het schetsontwerp is hier een eenvoudige verwijzing naar gemaakt. Dit betekent dat dit schetsontwerp dus niet de herinrichting van het gehele kasteelcomplex behelst.

Op basis van dit schetsontwerp kan een Voorlopig Ontwerp en Definitief Ontwerp worden gemaakt voordat wordt overgaan tot realisatie.

Luchtfoto huidige situatie

De vier kwadranten uit de gebiedsvisie ten opzichte van de historische kasteelplattegrond

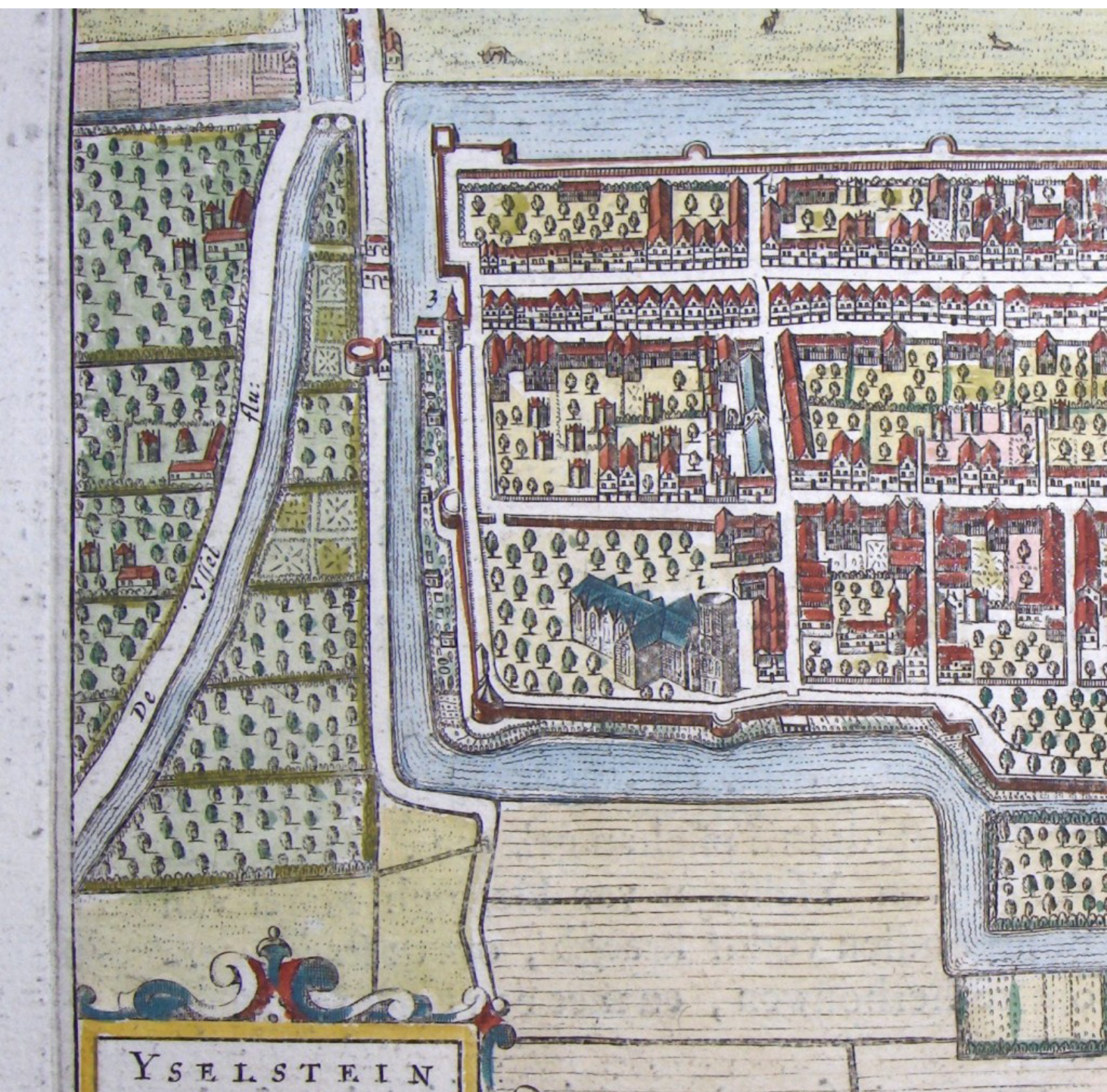
Positie van het kasteel in relatie tot de ontwikkeling van IJsselstein

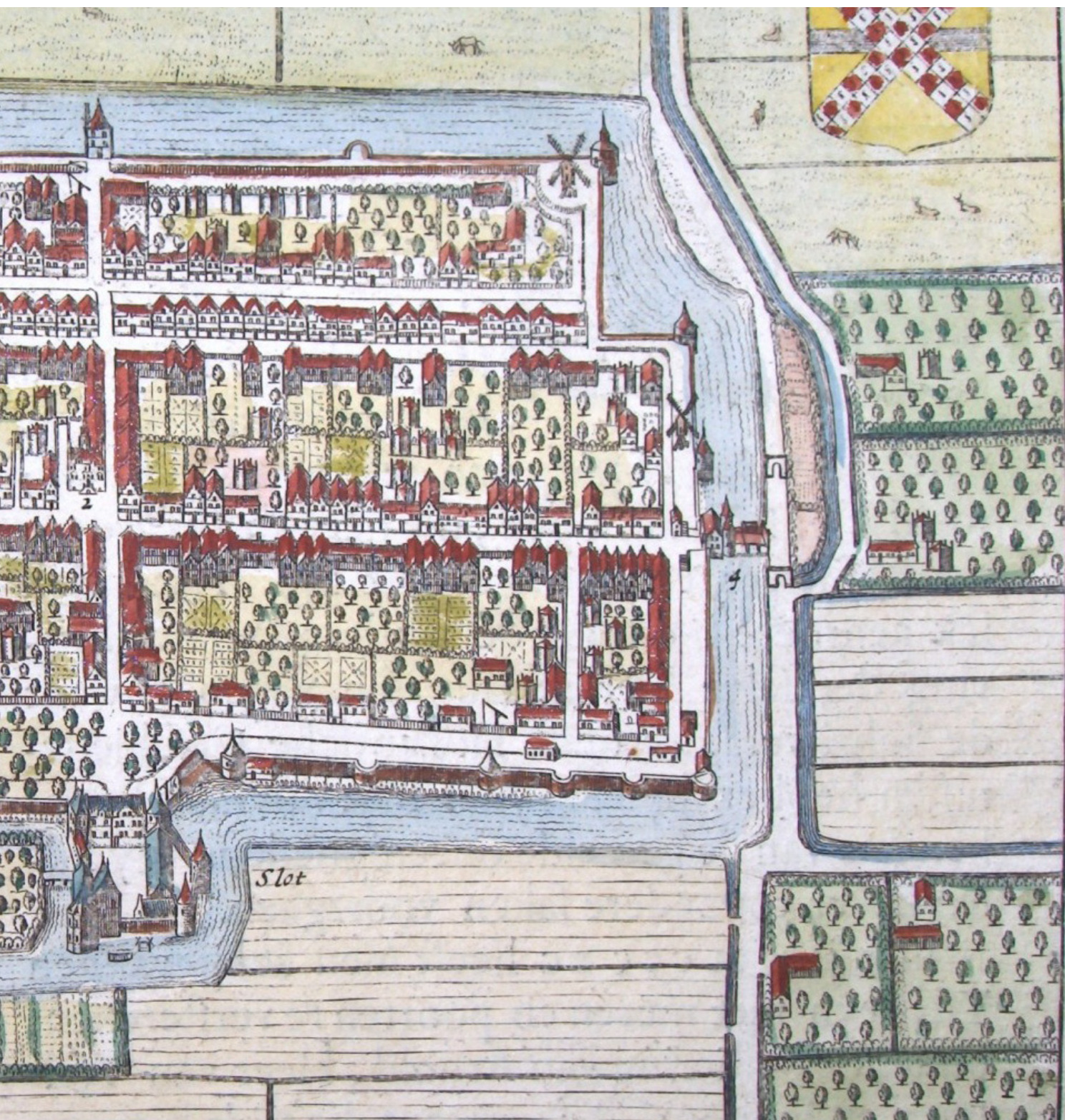
Het kasteelcomplex is de oorsprong van de stad IJsselstein. Het was op deze plek het eerste stenen gebouw aan de IJssel. Het is aannemelijk dat het kasteel meerdere locaties heeft gehad omdat na verwoestingen in 1417, 1427 en 1466 het oorspronkelijke kasteel verloren is gegaan. Het kasteelcomplex zoals daar nu nog restanten van over zijn is ontstaan rond 1466 en in de 16e en 17e eeuw meermaals uitgebreid. In de 18e raakte het kasteel echter meer in onbruik en begon het verval. Het kasteel werd op de nu nog aanwezige toren na in 1888 volledig gesloopt.

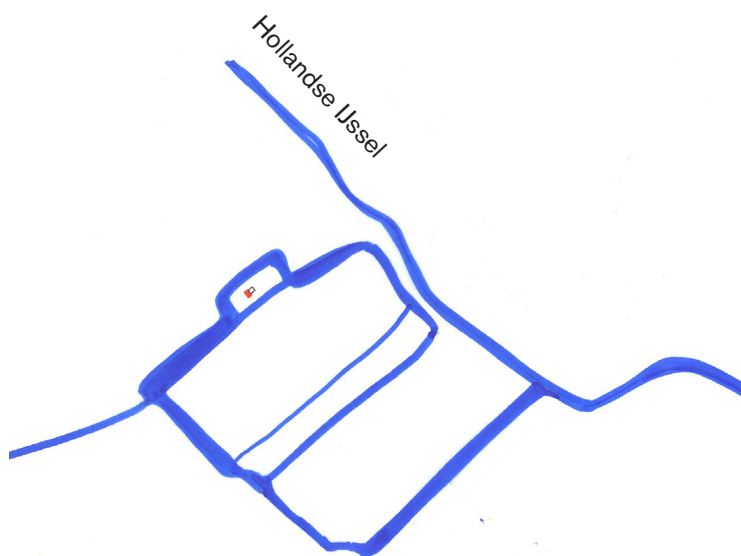
Sindsdien heeft het kasteel ook haar prominente plek in IJsselstein verloren. De rol van het kasteelcomplex als bakermat van de stedelijke ontwikkeling van IJsselstein vertroebelde geleidelijk aan doordat de stad zich ontwikkelde. Oorspronkelijk stond het kasteel op de rand van de binnenstad en op de overgang naar de open en weidse ommelanden. De diverse uitbreidingswijken (ook nog meer recente) hebben er echter voor gezorgd dat het kasteel volledig ingebouwd is door woonwijken en geen contact meer heeft met het omliggende landelijke gebied.

Ook in de huidige situatie zijn er meerdere elementen aanwezig die de relatie van het kasteelterrein met de stad verstoren. De komst van het Groene Kruisgebouw in de jaren '30 heeft ervoor gezorgd dat de fysieke en visuele relatie van het kasteelterrein met de binnenstad zeer sterk vertroebeld is. Ook de latere transformatorhuisjes langs de Kasteellaan dragen hier aan bij. De zichtbaarheid van de kasteeltoren wordt verder beperkt door veel opgeschoten groen in de vorm van zowel bomen als heesters. Hierdoor is de toren eigenlijk vanuit geen enkele hoek goed zichtbaar. Met het formuleren van de ontwerpopgave voor de herinrichting van het kasteelterrein is duidelijk de keuze gemaakt om de historie op deze plek zeer sterk voelbaar en zichtbaar te maken. Dat moet enerzijds tot uitdrukking komen in het ontwerp van de terreininrichting rondom de kasteeltoren, en anderzijds in de wijze waarop het kasteelcomplex een hernieuwde visuele relatie aangaat met haar context.

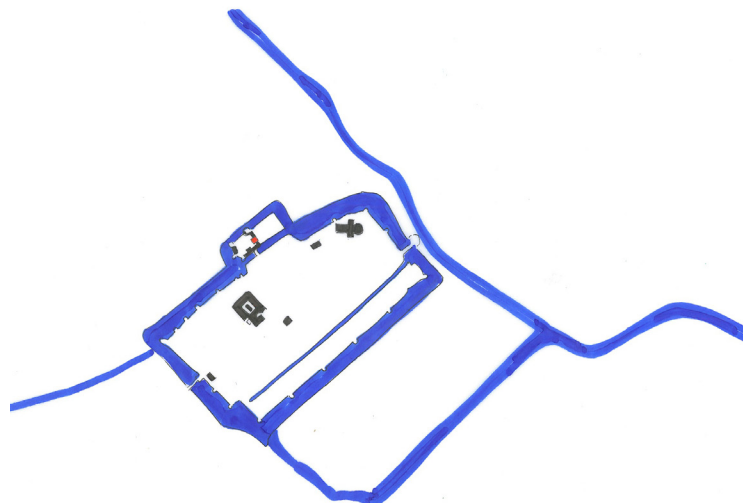
ontwikkeling van IJsselstein

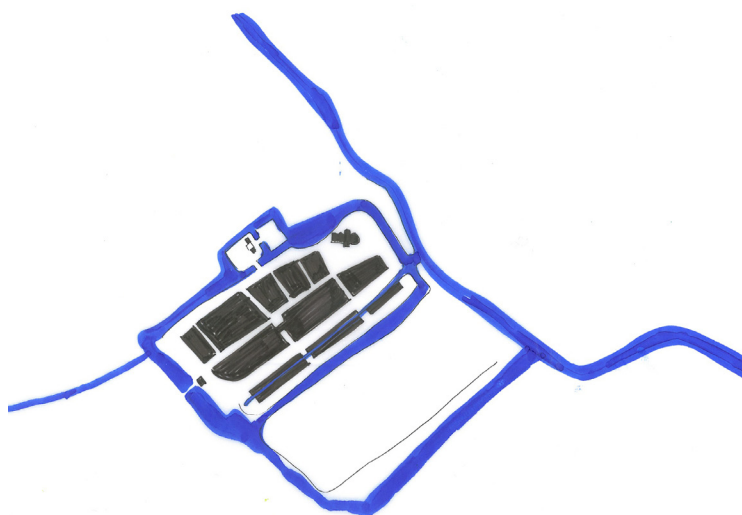

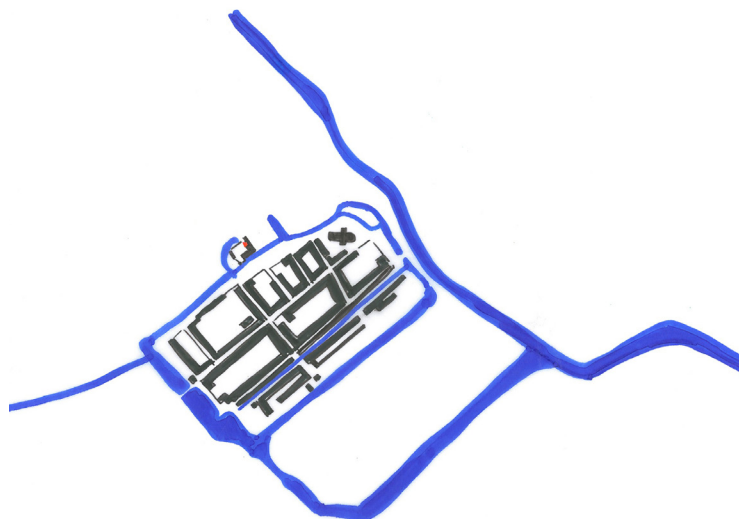
1200

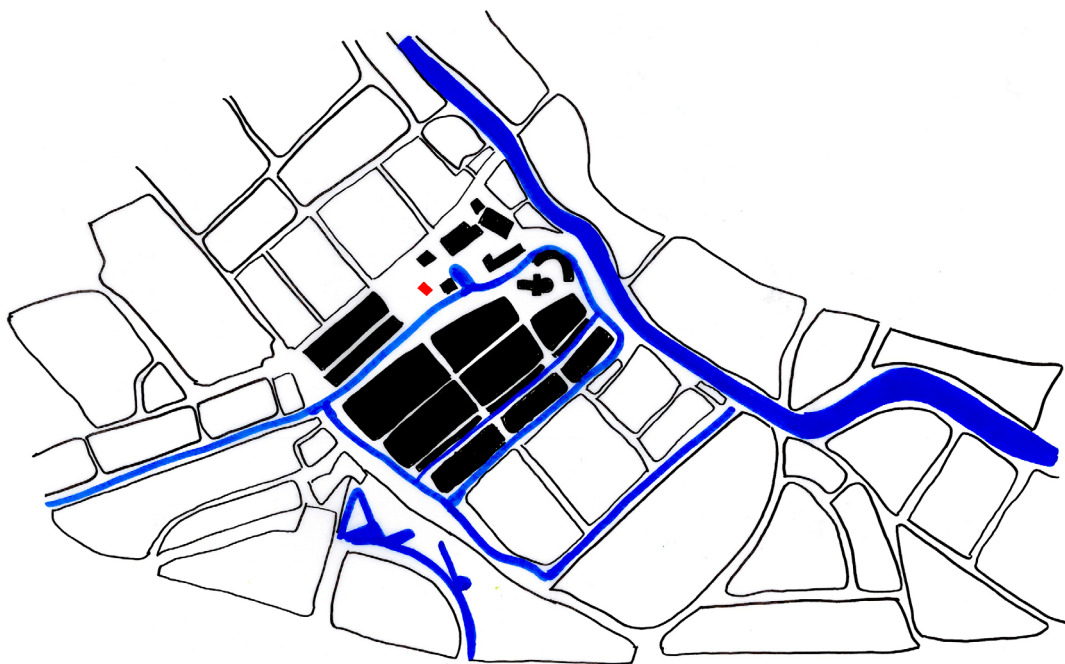
1570

1765

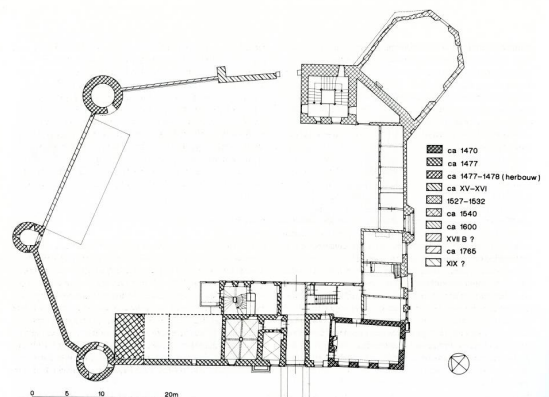
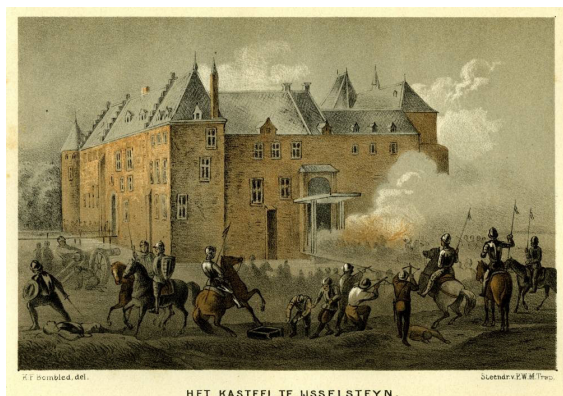

1814

heden

positie van het kasteel door de jaren heen

1887 (1888 kasteel op de toren na afgebroken)

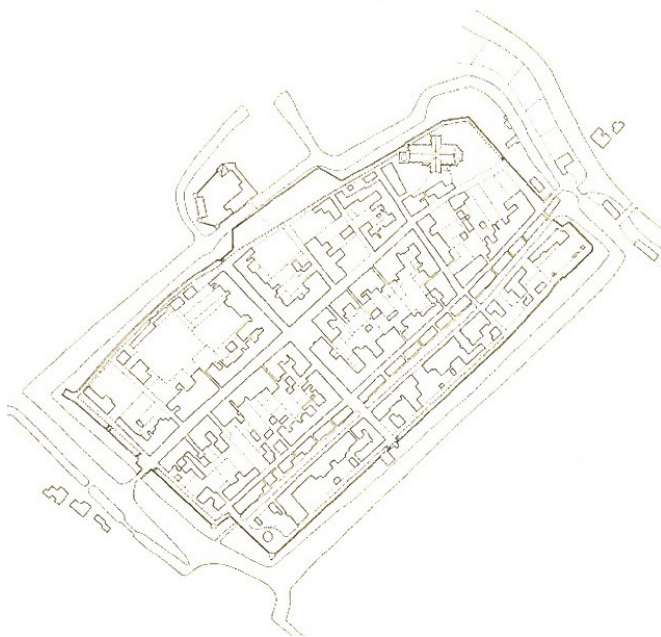
1905

1935

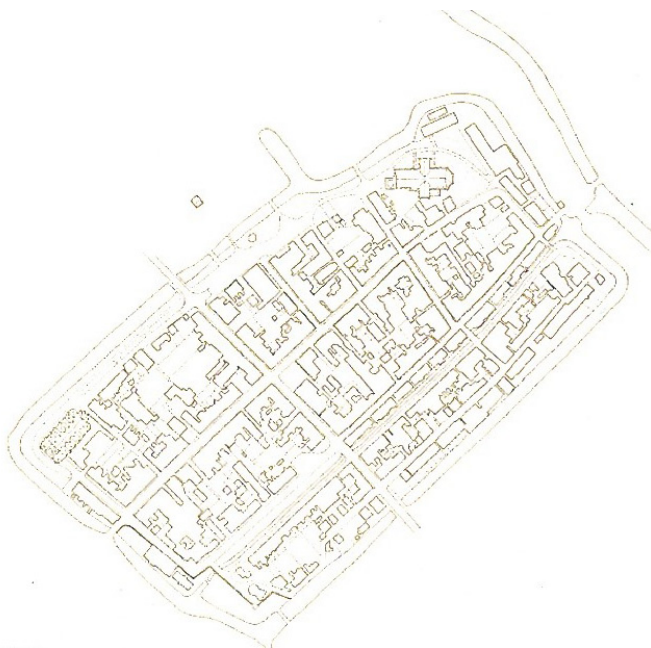

1955

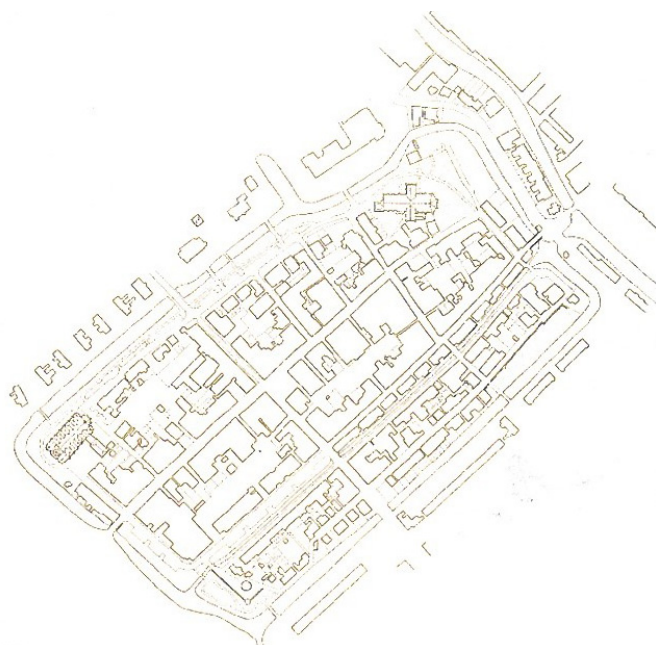
1825

Toren als onderdeel van het kasteel

1935

Toren alleen aan de rand van de stad

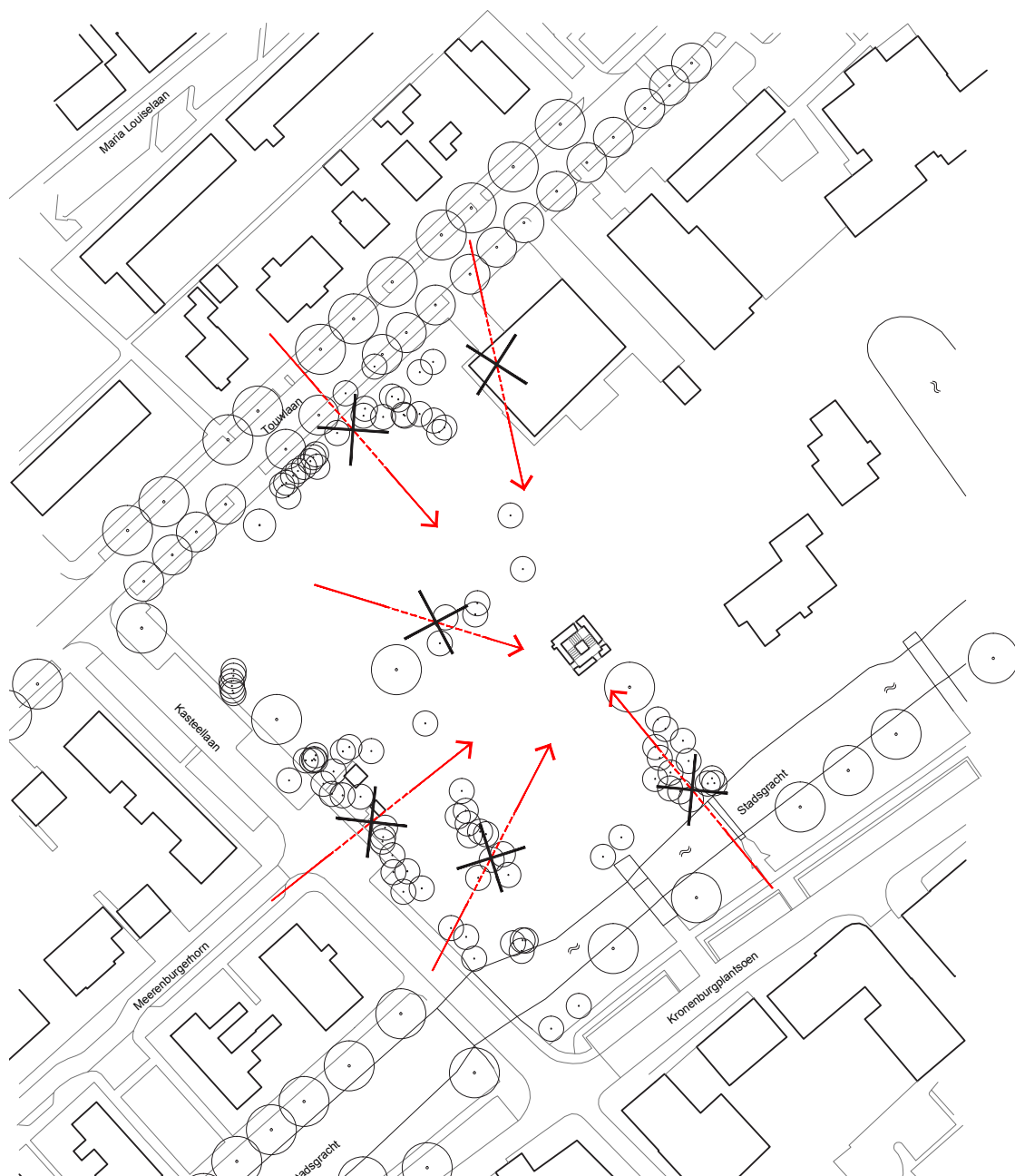
2000

Toren omringd door bebouwing

Kasteeltoren, door de tijd zijn prominente plaats verloren

Kasteeltoren, slecht zichtbaar vanuit omgeving door opgeschoten groen

Kasteel, positie in huidige situatie

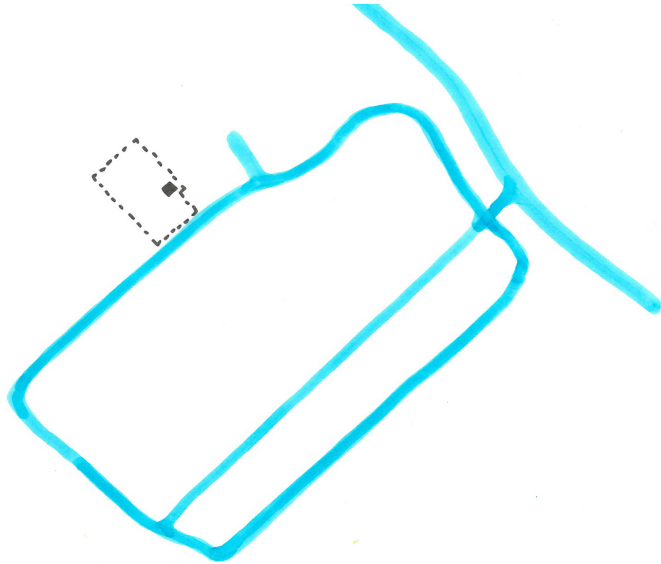
Potenties van de locatie

Het belang van het kasteelterrein voor de stad IJsselstein is vanuit historisch oogpunt zeer groot. Maar ook ruimtelijk / stedenbouwkundig is het een locatie van grote betekenis. Het kasteelterrein vormt als 'kasteeltuin' een belangrijke plek in de reeks van parken en verblijfsplekken rond de stadsgracht van IJsselstein. Binnen dat systeem is de kasteeltuin bijzonder vanwege de aanwezigheid van de historische toren maar ook door de ligging en afmeting van het terrein. De kasteeltuin vormt de meer intieme en kleinschalige 'huiskamer' van IJsselstein ten opzichte van het grote evenemententerrein bij het Hogebiezenpark of het temidden van de wooncomplexen gelegen kloosterplantsoen. Bij de kasteeltuin is ook de relatie met de stadsgracht, die als groenblauwe structuur de stad omzoomt, sterk aanwezig.

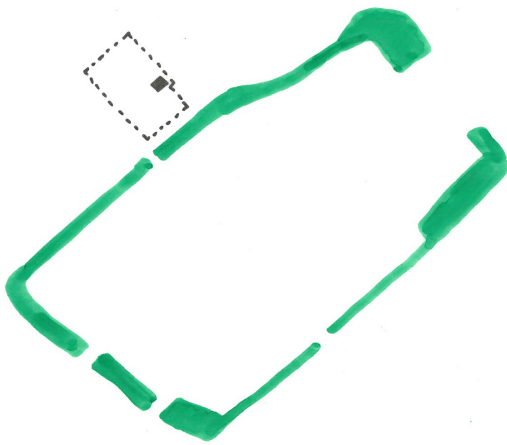
Belangrijk in de relatie van de kasteeltuin met de stad zijn twee assen. Enerzijds de as vanuit het hart van de binnenstad via de Kloosterstraat en Kasteellaan naar de kasteeltuin. Deze legt nadrukkelijk de verbinding tussen het kasteel en de stad. Anderzijds de potentiële verbinding tussen de kasteeltuin en de Hollandse IJssel. Deze is nu nog niet aanwezig maar wordt wel als mogelijke recreatieve route in de diverse visiedocumenten genoemd. Het realiseren van die route kan bijdragen aan een hernieuwde verbinding van het kasteelterrein met de rivier. Voor het herstellen en versterken van beide verbindingen geldt dat het 'opschonen' van het terrein zeer noodzakelijk is en dat ook het Groene Kruisgebouw zal moeten wijken.

Kasteeltuin, parel aan de groene gordel rond de binnenstad

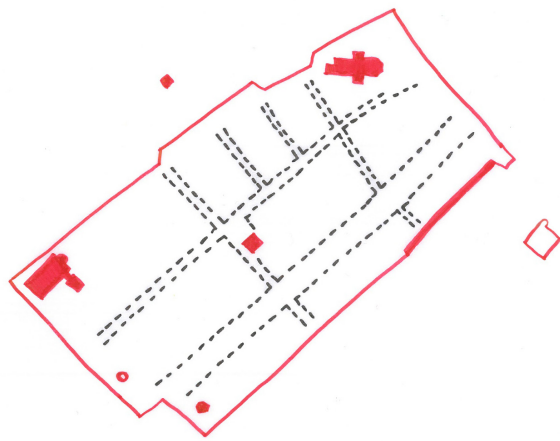

Kasteeltuin gelegen aan de stadsgracht

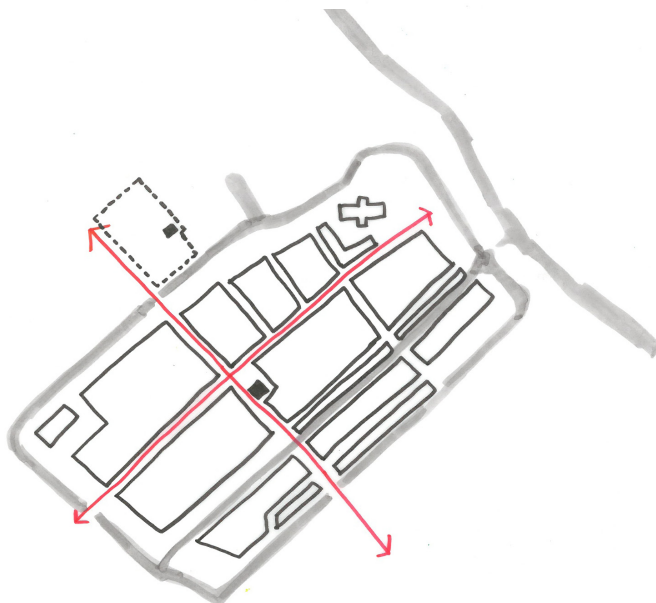

Kasteeltuin gelegen aan groene gordel

Kasteeltuin, nog steeds een belangrijke plek aan de hoofdstructuren van IJsselstein

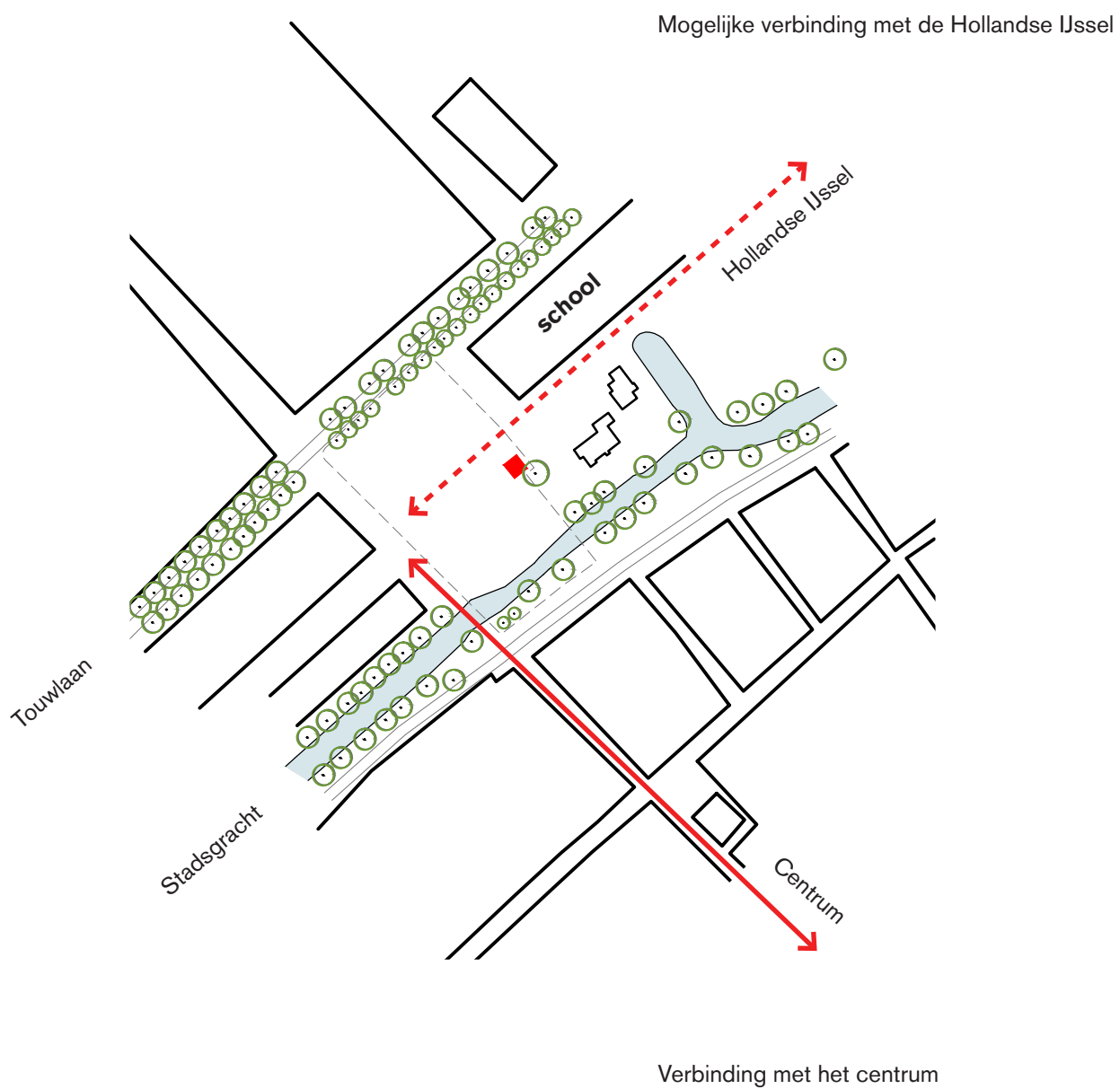

Kasteeltoren, een van de historische gebouwen

Kasteeltuin gelegen aan centrale as IJsselstein

Kasteeltuin, nog steeds een belangrijke plek aan de hoofdstructuren van IJsselstein

Kasteeltuin, positie in de stad

Opgave

Binnen het planproces voor het vervaardigen van het schetsontwerp voor de herinrichting van de kasteeltuin is zowel met het ontwerpteam als met de planbegeleidingsgroep gesproken over de herinrichting van het gebied. In diverse workshops en presentaties is aandacht besteed aan de mogelijke sfeer van het gebied, de wijze waarop de historie beleefd kan worden en de mogelijke functies en het gebruik van de plek.

De belangrijkste uitgangspunten die gezamenlijk geformuleerd zijn, zijn de herkenbaarheid van het kasteel in de stad vergroten, de historische identiteit versterken, ruimte maken voor de kasteeltoren, de zichtbaarheid van de toren vergroten en deze haar prominente plek teruggeven, mogelijke functies als concerten, braderieën en markten mogelijk maken en streven naar een open en groen beeld.

herkenbaarheid binnen de stad vergroten

identiteit van de plek versterken

ruimte voor de toren

toren zichtbaar maken, een prominente plek geven

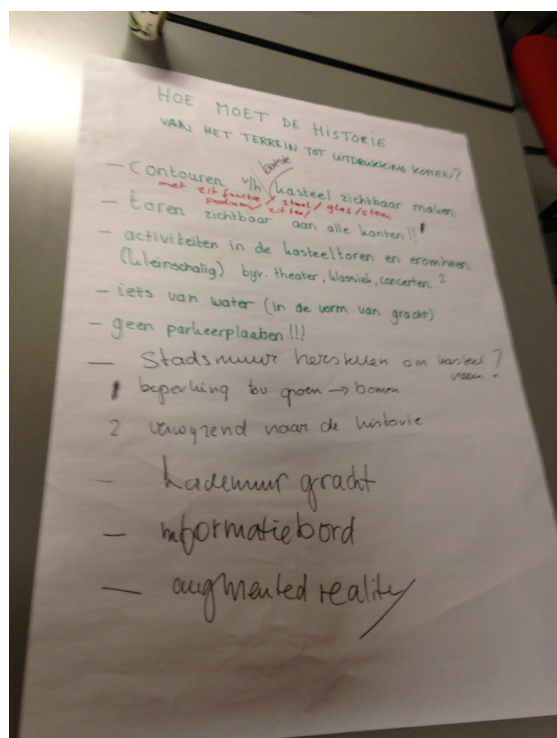
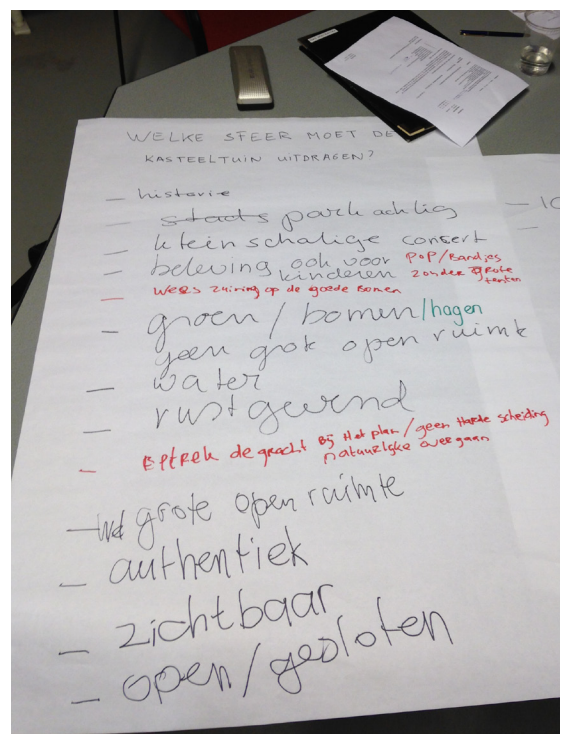
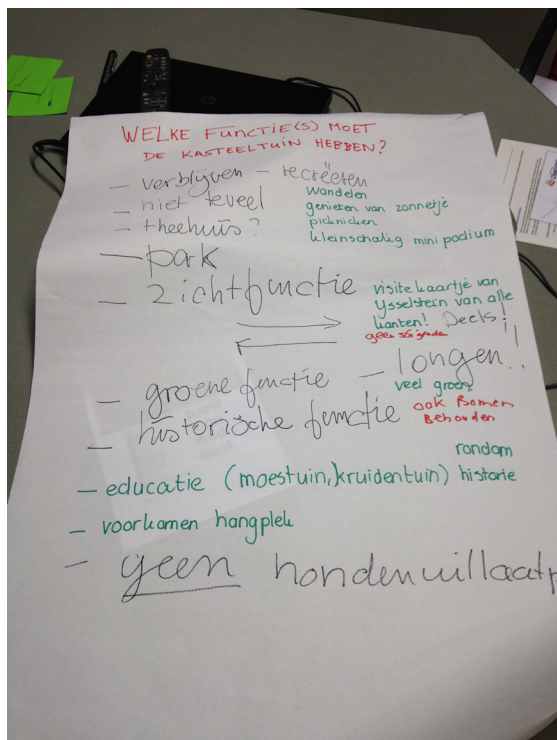
herdefiniëren van de plek, wellicht extra functies

betekenis binnen de stad

herinneren en verwijzen, historie

functies voor de kasteeltuin

sfeer van de kasteeltuin

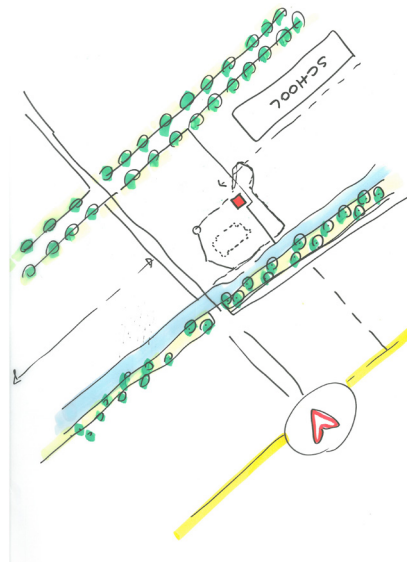
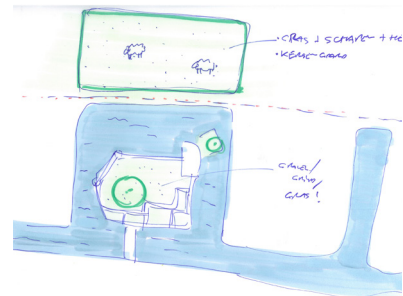
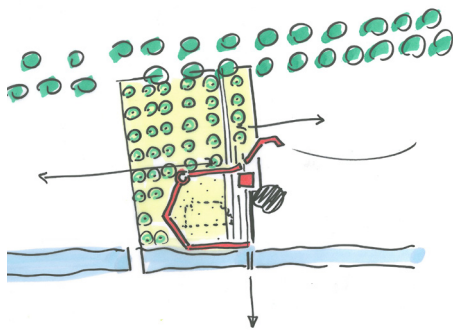
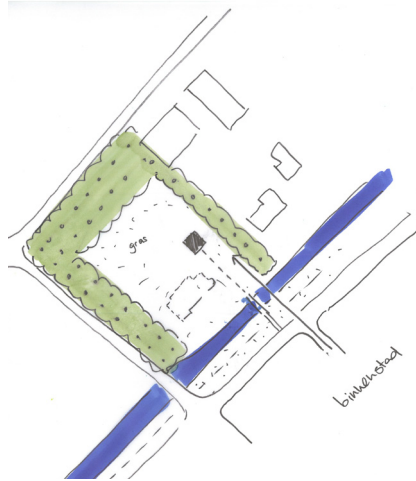
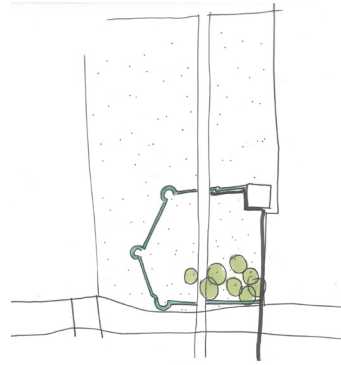
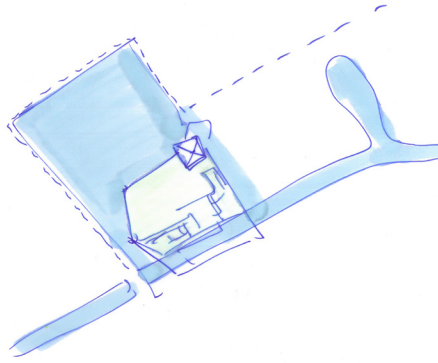
Uitgangspunten uit de planbegeleidingsgroep

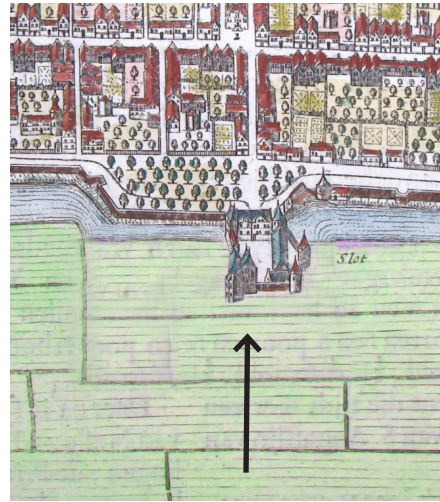
Modellenstudie

Op basis van de in de sessies geformuleerde wensen, ideeën en uitgangspunten is een modellenstudie gedaan om concrete uitspraken te kunnen doen op het gebied van sfeer en inrichting. Er zijn drie abstracte inrichtingsmodellen ontwikkeld welke vanuit een verschillende invalshoek een mogelijke invulling voor het terrein schetsen. Deze modellen zijn alledrie geïnspireerd op elementen die het kasteel in haar historische context kenmerkten; de aanwezigheid van water, de aanwezigheid van een boomgaard, en de relatie met de open en weidse context. Dit heeft geresulteerd in de modellen 'veld', 'water' en 'boomgaard'.

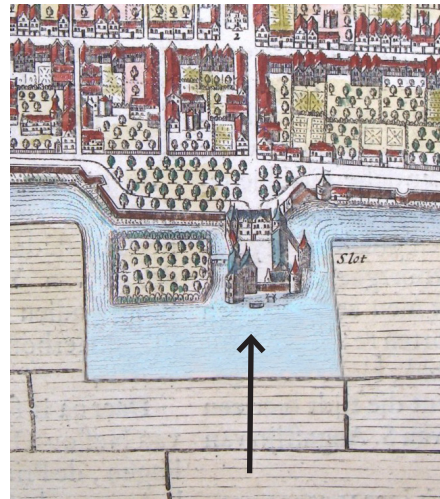
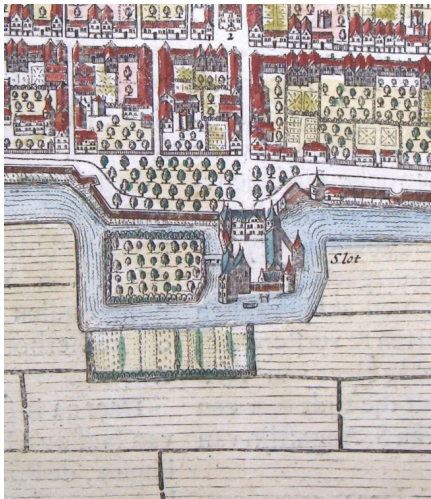
In het model 'veld' wordt er zoveel mogelijk openheid rondom het kasteelcomplex gemaakt met hier en daar een enkele boom. Het kasteel is als contour herkenbaar. In het model 'water' wordt er openheid rondom het kasteelcomplex gemaakt door water als middel in te zitten. Het water maakt hierin een scherp contrast met de contour van het kasteel. In het model 'boomgaard' wordt door middel van fruitbomen juist een massa rondom de toren gemaakt waardoor de toren op een open plek prominent temidden van de bomen komt te staan.

Uit de sessies met de planbegeleidingsgroep en het ontwerpteam bleek een voorkeur uit te gaan naar het model 'veld'. Redenen hiervoor waren ondermeer de eenvoudige maar toch heldere uitstraling van het geheel en de behoefte om gebruiksgroen rondom de toren te realiseren. Dit model is de basis voor het uiteindelijke schetsontwerp.

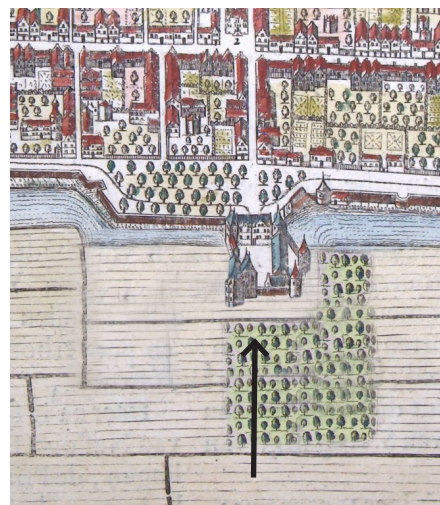

Veld

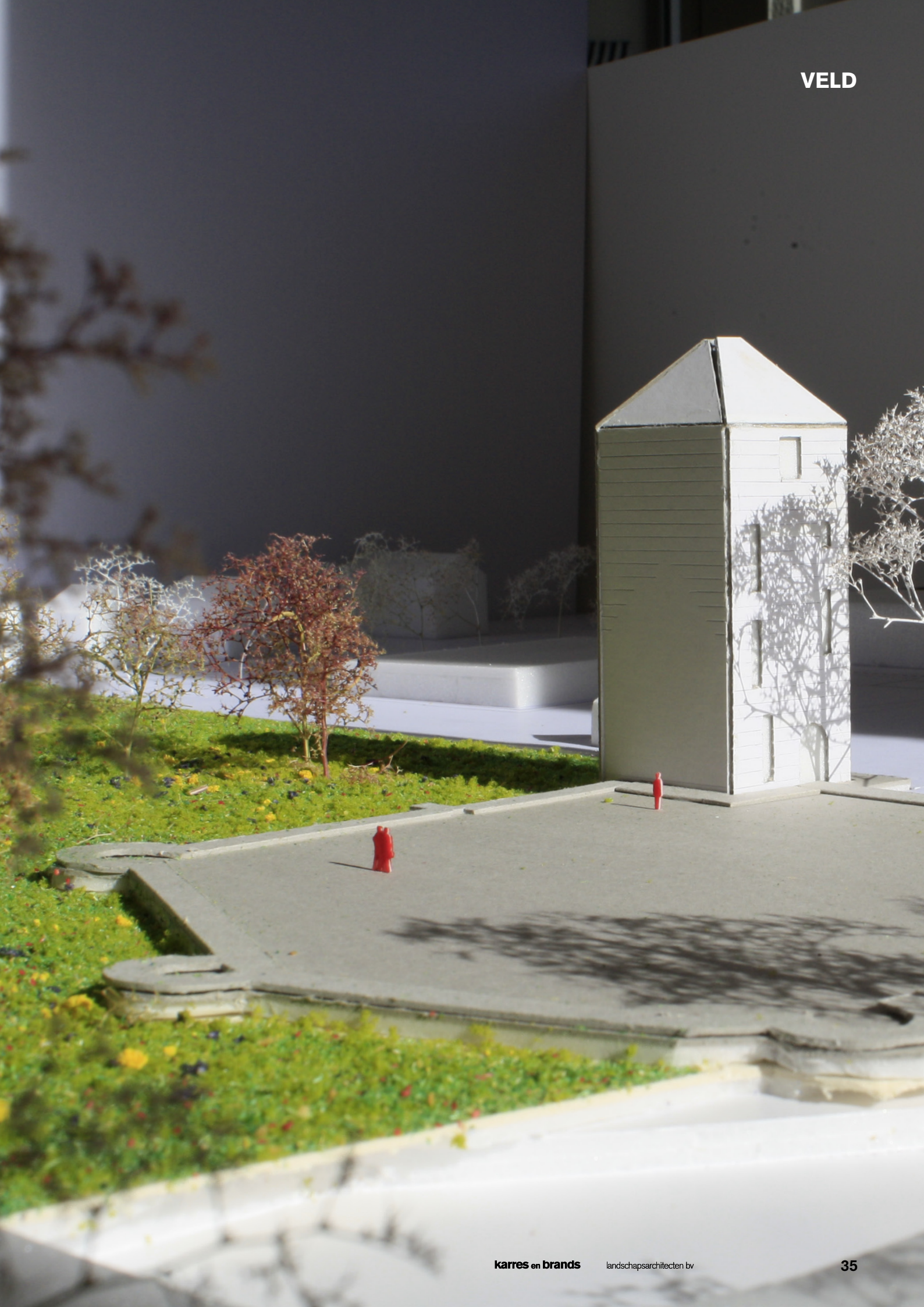
Water

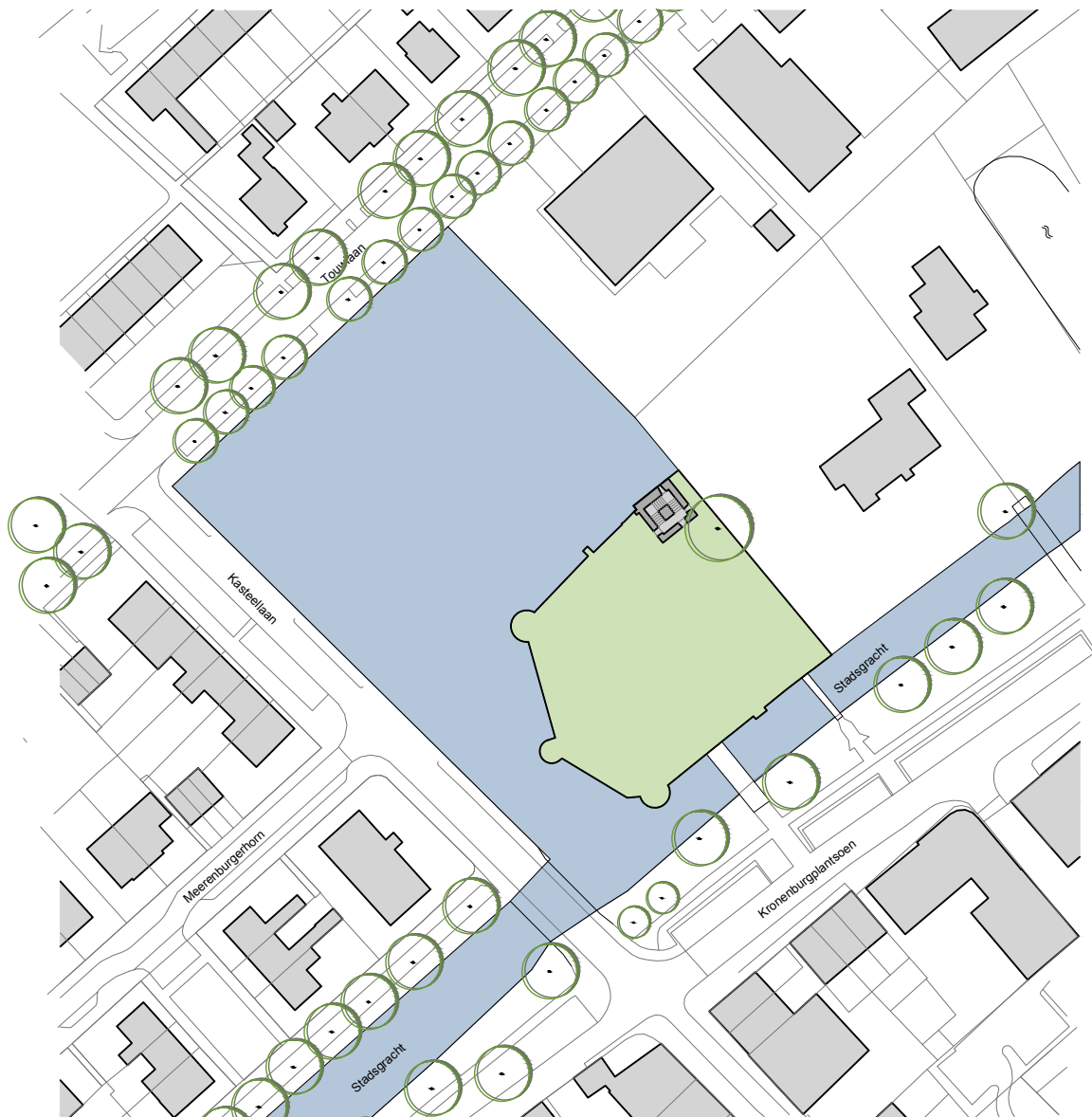
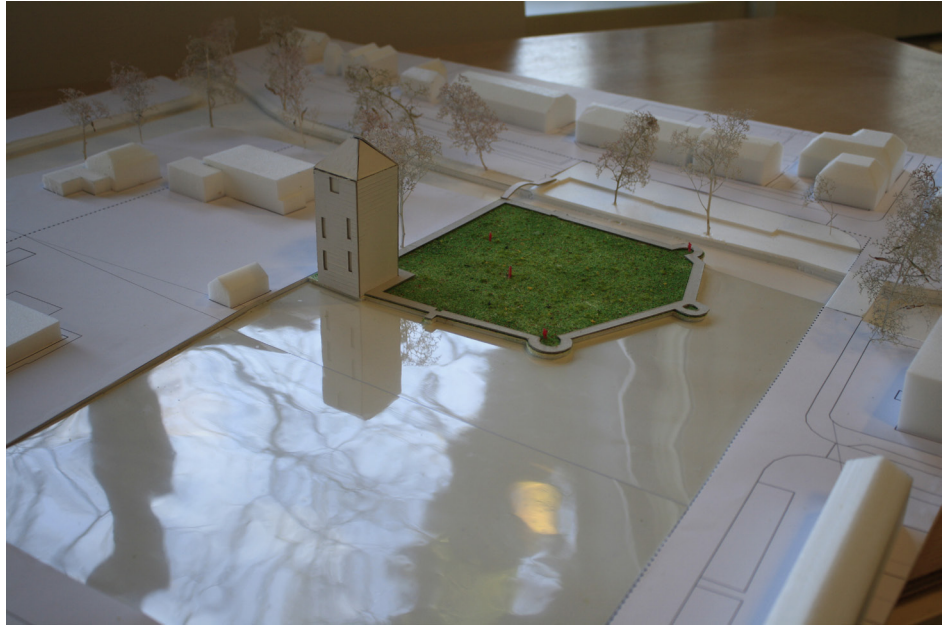
Boomgaard

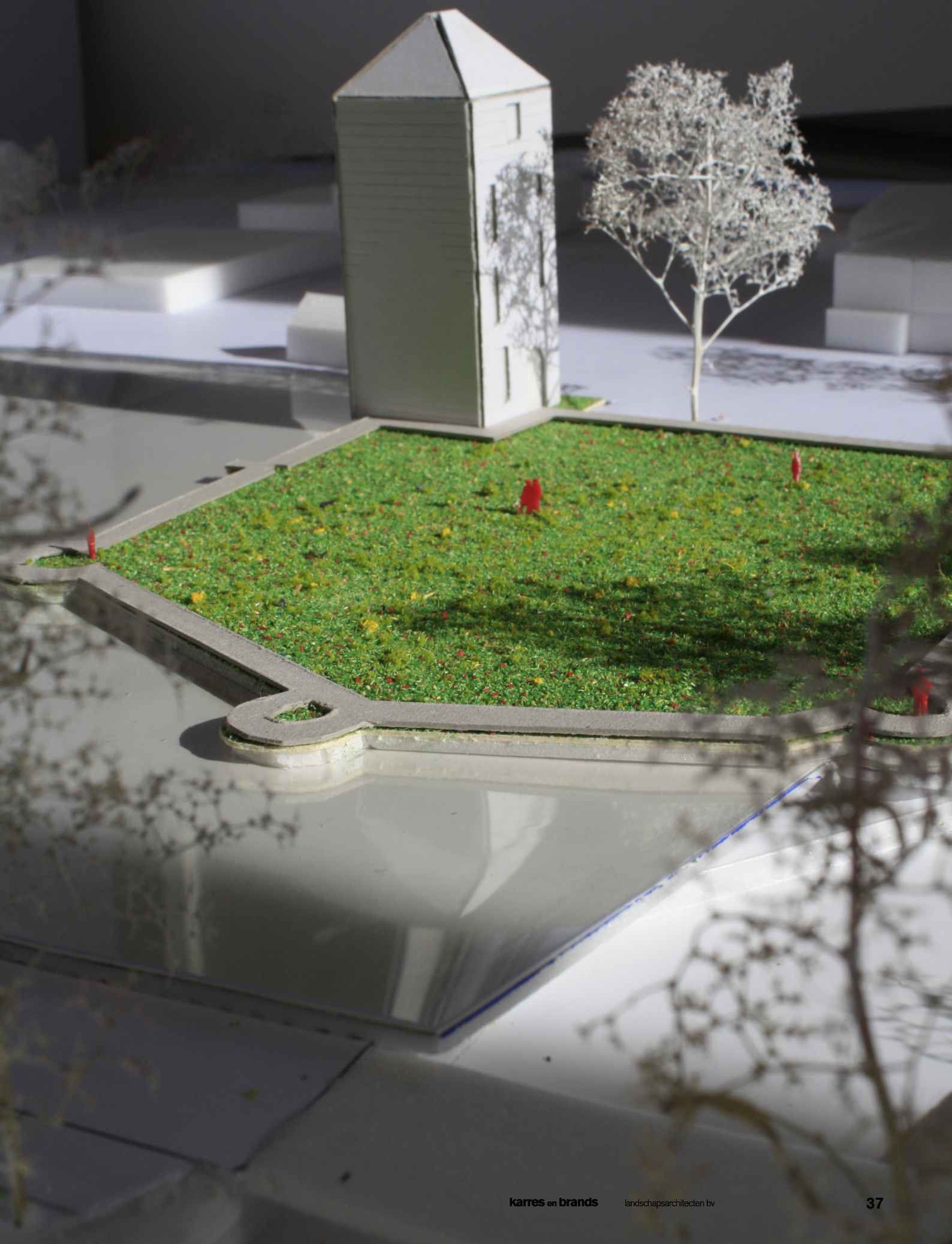
VELD

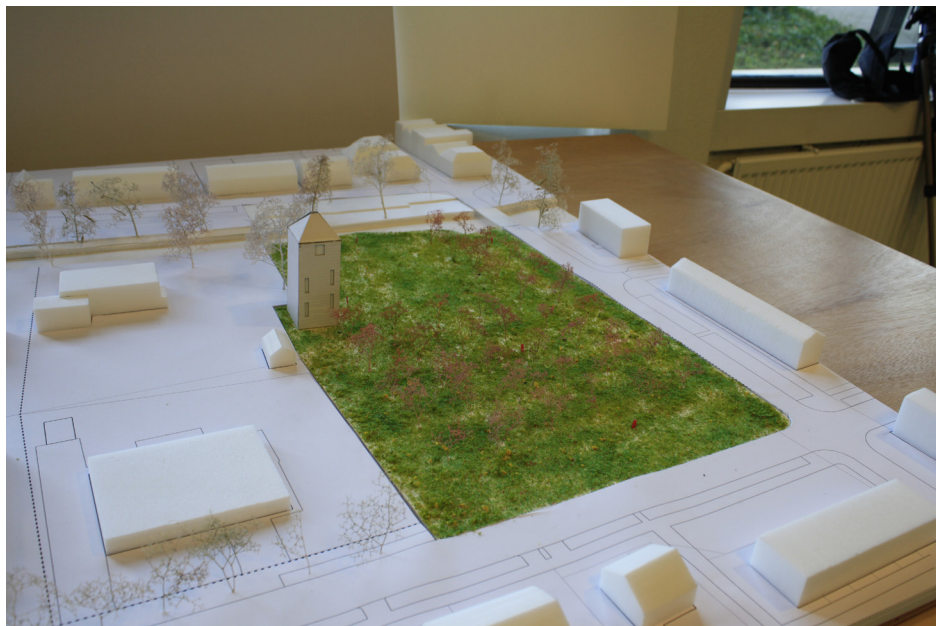

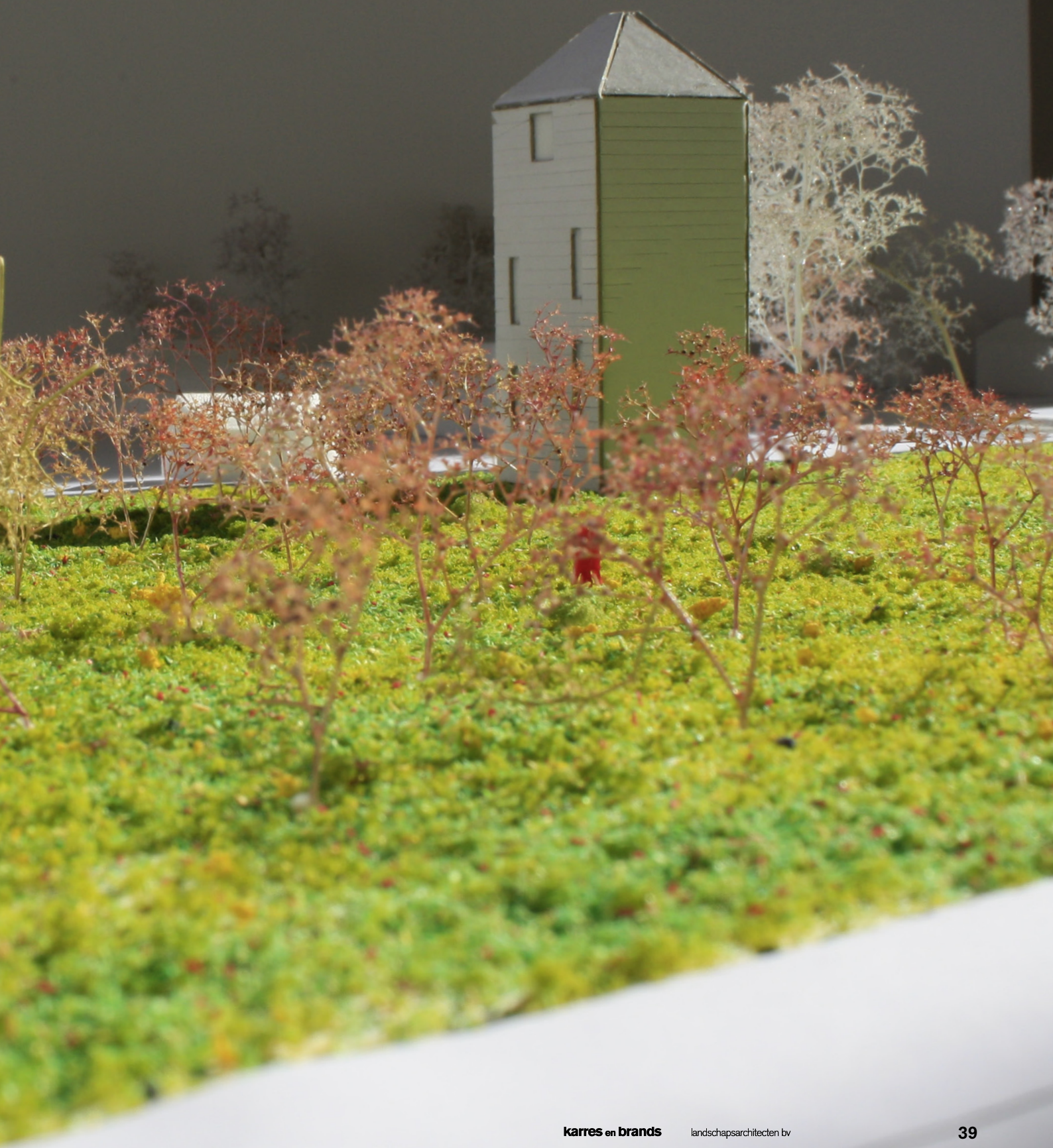
WATER

BOOMGAARD

Schetsontwerp

In het schetsontwerp is het model 'veld' op diverse onderdelen verder uitgewerkt. Basisprincipe voor de zonering van het terrein vormt het contrast tussen het groene parkgedeelte en het hoger gelegen kasteelgedeelte. In analogie met de historische context is deze tweedeling de interpretatie van het open groene veld en de besloten en hoger gelegen kasteelbebouwing. Dit principe is vertaald in het uitgangspunt om het veld/parkgedeelte sober in te richten en de aandacht en rijkheid meer op het kasteelgedeelte te betrekken.

Voor de inrichting van het terrein wordt teruggegrepen op de historische layout van het verdwenen kasteel. Kenmerkend hierin zijn de diverse toegangen die het kasteel heeft gehad waarmee op verschillende wijze het kasteelterrein werd verankerd in de omgeving. Ten eerste was er via een ophaalbrug de hoofdtoegang vanaf de Hollandse IJssel (nu niet meer zichtbaar), ten tweede de toegang met een brug vanaf de binnenstad over de stadsgracht heen (gelegen tussen de brug van het Groene Kruisgebouw en het huidige houten bruggetje, niet meer zichtbaar) en ten slotte de 'achteringang' van het kasteel aan de zijde van de Touwlaan. Deze laatste toegang kon vermoedelijk met een bootje via de slotgracht bereikt worden en verbond het kasteel met de aanliggende groentetuinen. Deze drie toegangen zijn vertaald in een lijnenspel wat de indeling bepaalt van de inrichting op het verhoogde deel van het kasteelcomplex - het plateau. Tussen deze lijnen ontstaat een klein plein wat voor verschillende doeleinden gebruikt kan worden. De nieuwe toegang vanaf de binnenstad wordt gemaakt met de bestaande brug van het Groene Kruisgebouw. De kleine houten brug verdwijnt omdat deze hiermee haar functie verliest. Het plein wordt in de basis uitgevoerd in luxe betonverharding met een bijzonder patroon als verwijzing naar het patroon op de deur van de toren. Dit patroon verbeeldt het wapen van IJsselstein in een 'keperpatroon van goud (geel) beladen met eene fasce van sabel (zwart)'. Op het plein is tenslotte ook ruimte om een comfortabele houten bank te plaatsen.

Het overige deel van het plateau wordt onder andere ingericht met een open grasveld aan de zijde van de Kasteellaan als verwijzing naar de open binnenplaats die binnen de verdwenen kasteelmuren in lag. Ten slotte is aan de zijde van de stadsgracht (Kronenburgplantsoen) een verwijzing gemaakt naar de kasteelbebouwing (o.a. het woongedeelte) die daar ooit gestaan heeft. Dit wordt doormiddel van plantvakken in de vorm van licht opstaande randen met (historische) vaste planten verbeeld. Het totale plateau komt op dezelfde hoogte als het vloerpeil van de oude kasteeltoren te liggen. Het geheel krijgt hierdoor een eenduidig karakter en maakt via een groen talud een overgang naar het lager gelegen 'veld'. De afmeting en verschillende sferen in het plateau maken het mogelijk het voor diverse doeleiden, functies en activiteiten te gebruiken.

Het plateau wordt volledig omlijst door middel van een stalen zitrand waarvan de vorm is gebaseerd op de historische kasteelcontour. Deze zitrand ligt op het groene talud en is ondiep gefundeerd om verstoring met mogelijke historische funderingsresten in de ondergrond te voorkomen. Voor alle te funderen inrichtingselementen is aangehouden dat deze in principe niet diep de grond in hoeven om conflicten met waardevolle archeologische resten te voorkomen.

Aan de zijde waar het plangebied grenst aan de tuin van de familie Van der Togt is de stalen rand vervangen door een groene haag. Deze zachte rand is gekozen als verwijzing naar het gedeelte van het oude kasteel wat buiten het plangebied, en in de tuin van de familie Van der Togt ligt. Mocht het ooit mogelijk zijn om extra grond bij het plangebied te betrekken en zo de kasteelcontour volledig af te maken dan kan het principe van de stalen rand als contour en de plantvakken als verwijzing naar de voormalige bebouwing eenvoudig worden uitgerold. Rondom het talud van de kasteelcontour wordt met een subtiële laagte de locatie van de voormalige stadsgracht gemarkeerd. Doordat het plateau dus als geheel hoger ligt dan de omgeving (in aansluiting op het vloerpeil van de toren), wordt het kasteelcomplex als het ware op een sokkel gezet waarmee deze extra goed zichtbaar wordt en haar prominente plek in de stad terugkrijgt.

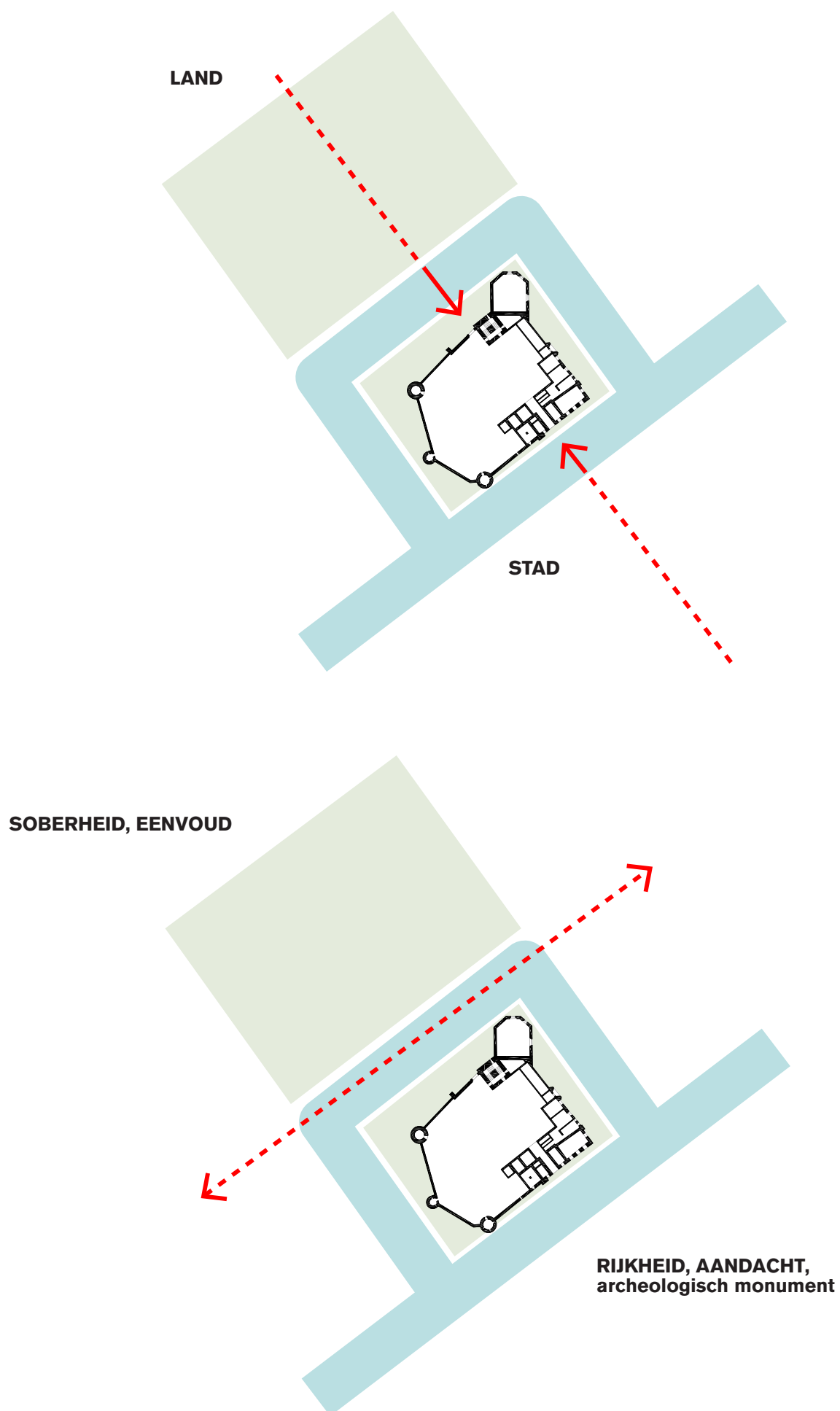
Het parkgedeelte ('veld') kenmerk zich in tegenstelling tot het plateau door een sobere, open inrichting met gras en bomen als basis. Het bestaande opgeschoten groen wordt opgeruimd waardoor de toren weer zichtbaar wordt vanuit diverse richtingen. Bestaande waardevolle bomen blijven daarbij wel zoveel mogelijk behouden. Daarnaast is het mogelijk ook stinzenflora te planten. Door het parkgedeelte lopen twee paden welke de verbinding maken tussen de kasteeltuin en de Touwlaan en Kasteellaan. De route Kasteellaan-kasteeltuin vormt hierin als het ware de voorbode in het realiseren van de oude verbinding naar de Hollandse IJssel.

In het plan is tenslotte ruimte gereserveerd voor het realiseren van een 'kitchengarden' aan de noord-oostzijde van de kasteeltuin. Deze plek is ook in de historie als groentetuin gebruikt. Daarnaast is het eventueel mogelijk een eenvoudige kiosk te realiseren langs de Kasteellaan.

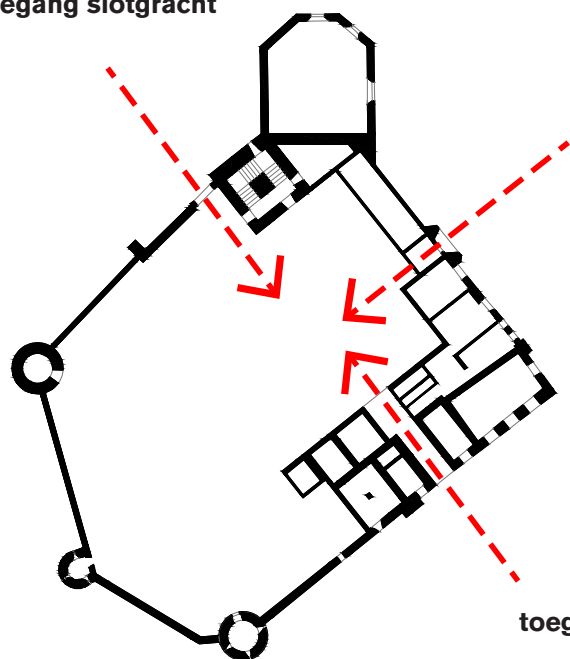
Ten slotte geldt dat de herinrichting van het kasteelterrein verder afgestemd dient te worden met de gebiedsvisie Touwlaan e.o. Zo dient zorgvuldig te worden gekeken naar de invulling van het bouwvlak voor de nieuwe brede school aan de Touwlaan en de relatie hiervan met het kasteelterrein. Het doel moet zijn om de zichtbaarheid van de toren vanuit die hoek niet te verstoren met nieuwe bebouwing, en ook zoveel mogelijk ruimte tussen de nieuwe bebouwing en de kasteeltoren over te laten.

Bij het realiseren van de nieuwe brede school liggen er ook kansen om bijvoorbeeld de kitchengarden op het kasteelterrein te koppelen aan de school of mogelijk zelfs uit te breiden. Ook is het herstellen van de route tussen het kasteelterrein en de Hollandse IJssel een onderwerp wat in samenhang met de uitvoering van de gebiedsvisie Touwlaan e.o. verder moet worden uitgewerkt.

Historische identiteit van de plek

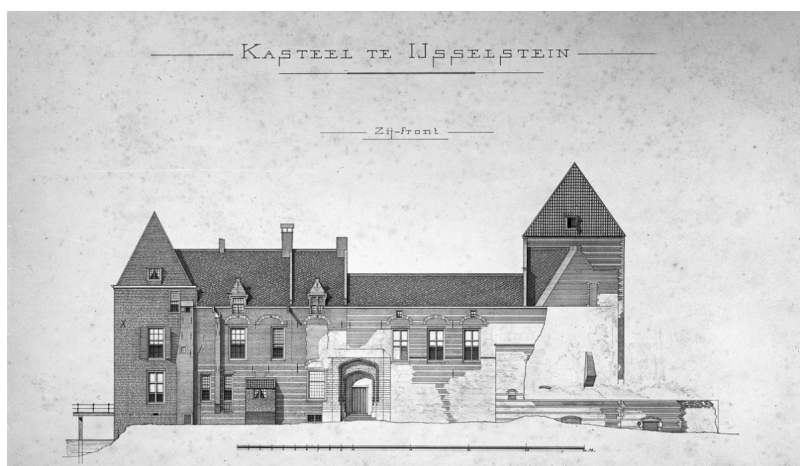

toegang slotgracht

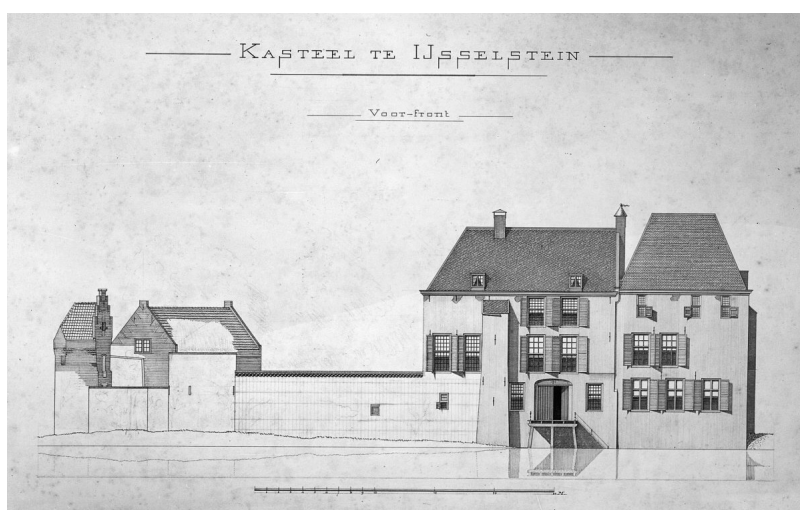

toegang voorburcht

toegang stad

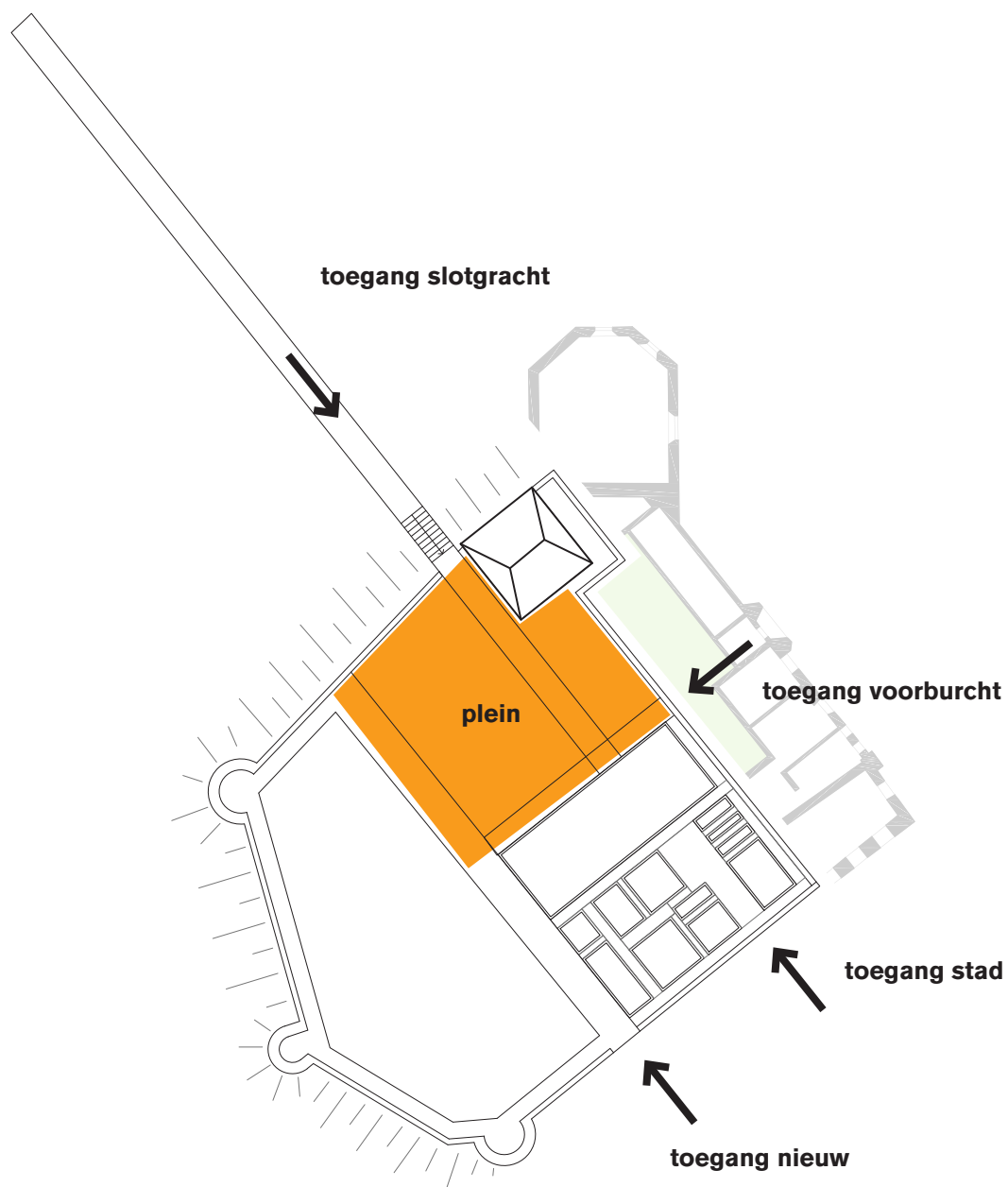

toegang voorburcht

toegang stad

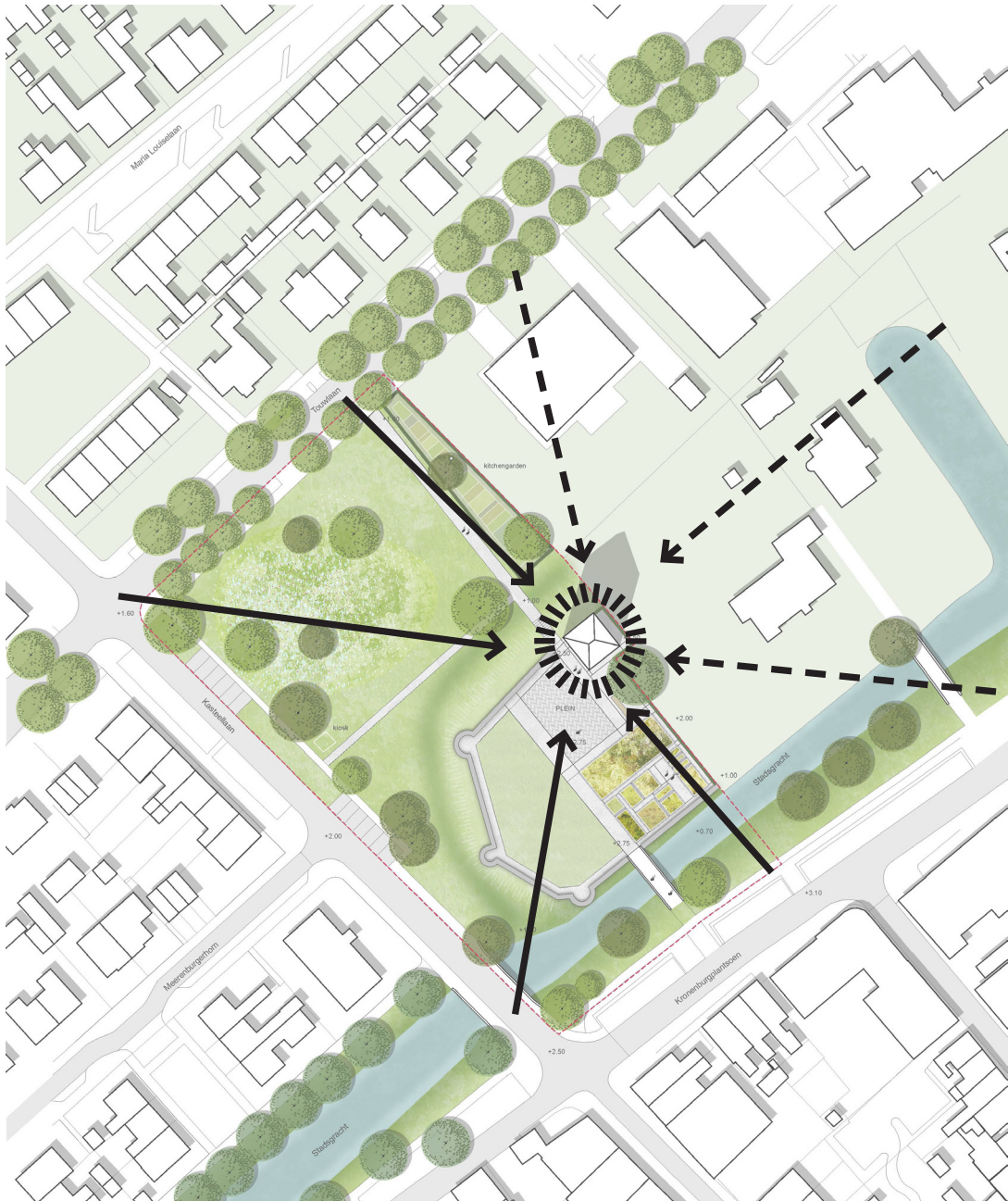
Ontwerpprincipe

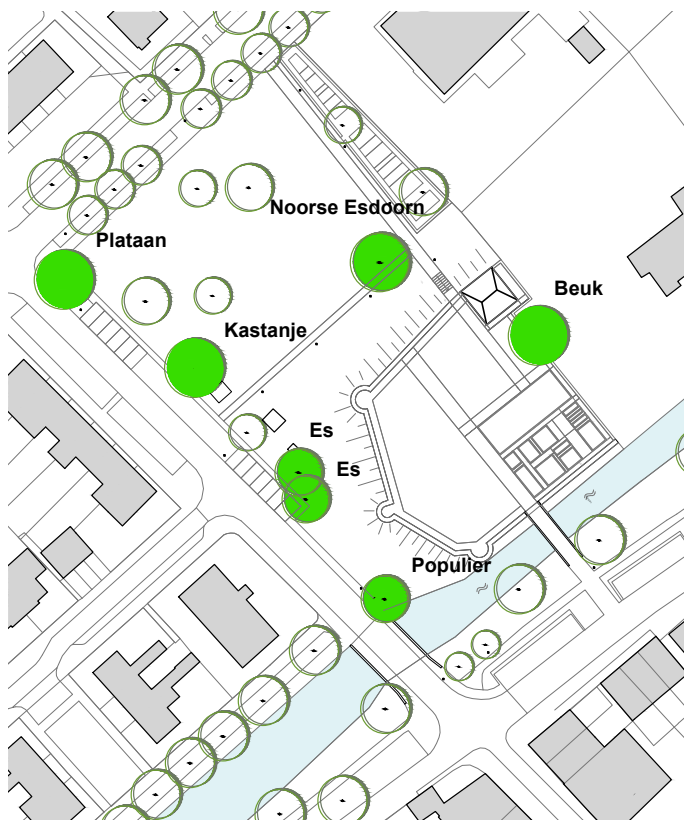

Plankaart

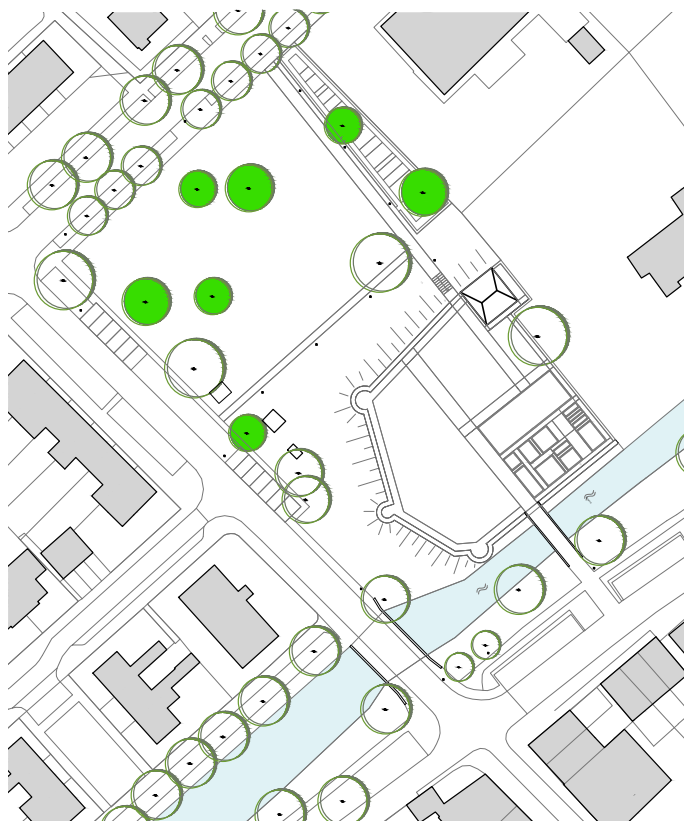
Bomen

zichtlijnen naar de toren open houden

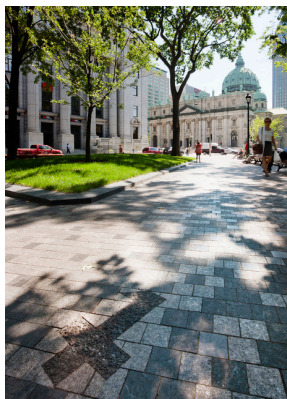

bestaande waardevolle bomen zoveel mogelijk behouden

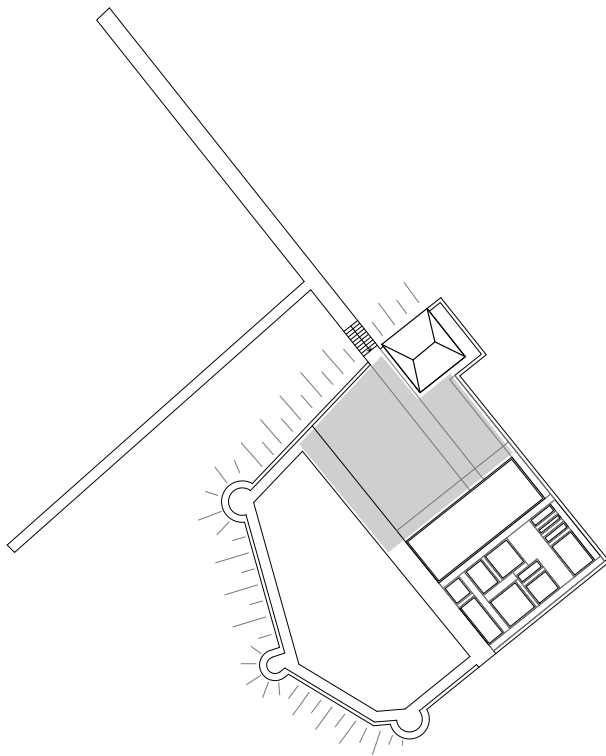

nieuwe bomen

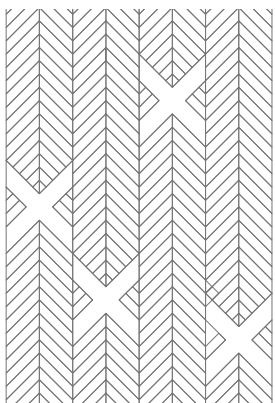
plateau

bijzonder detail in de verharding

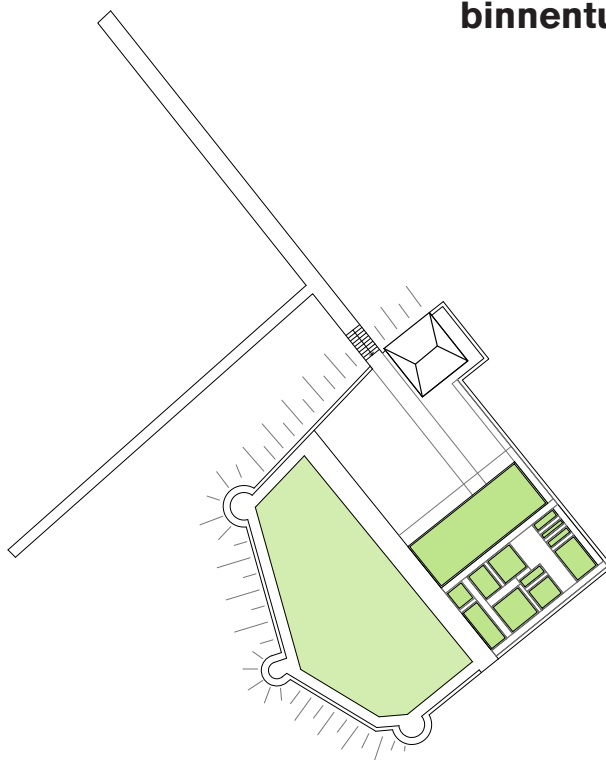
lange bank

plein met bijzonder patroon

verhoogde randen

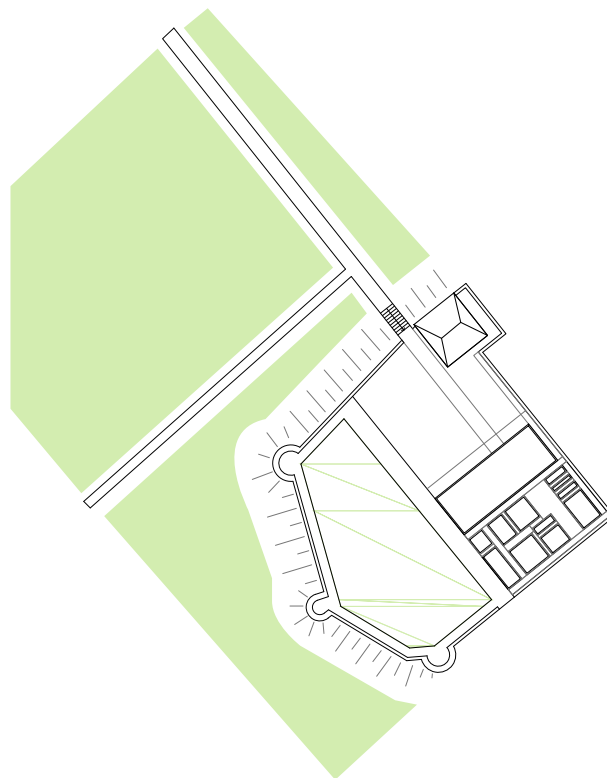

bijzondere beplanting

ruimte voor evenementen

park

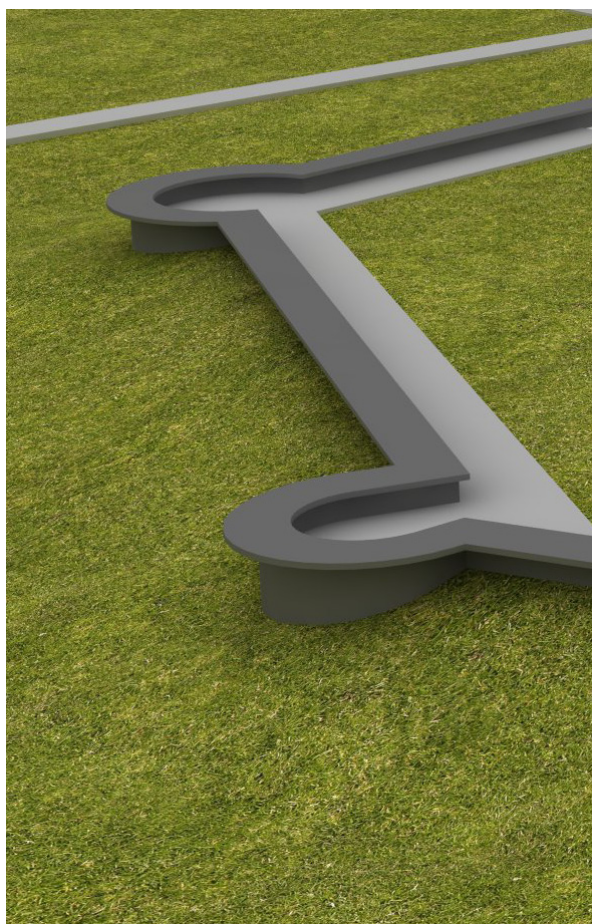
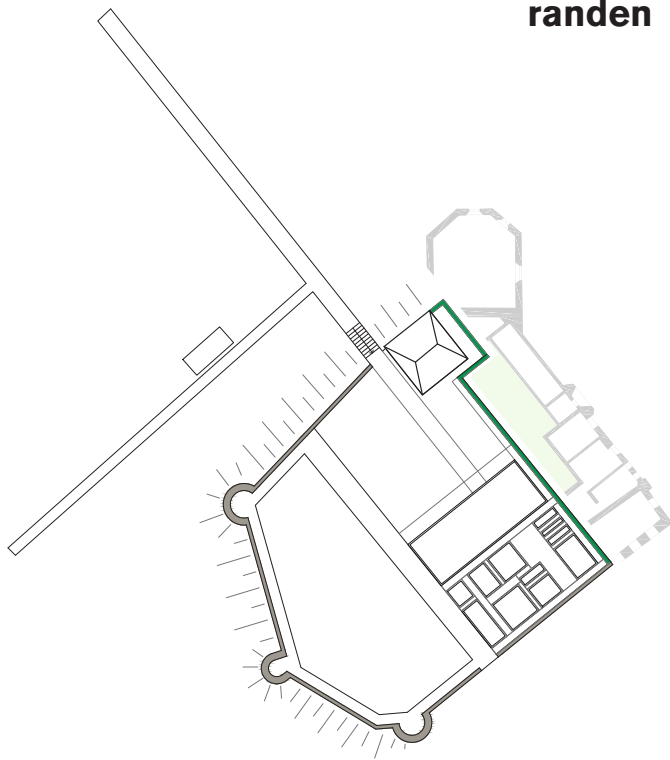
stinzenflora

basis in gras met bomen

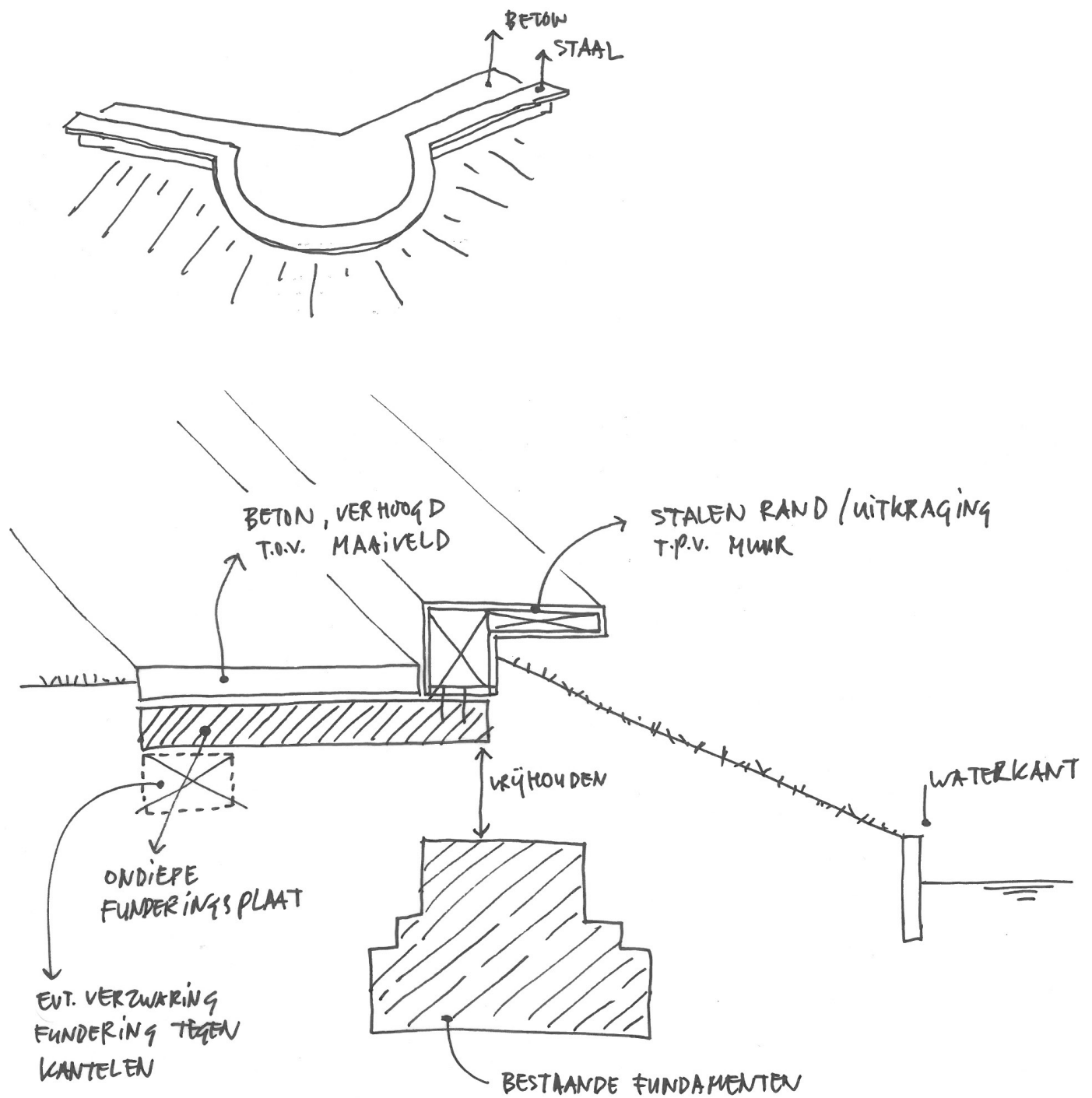

haag als zachte overgang

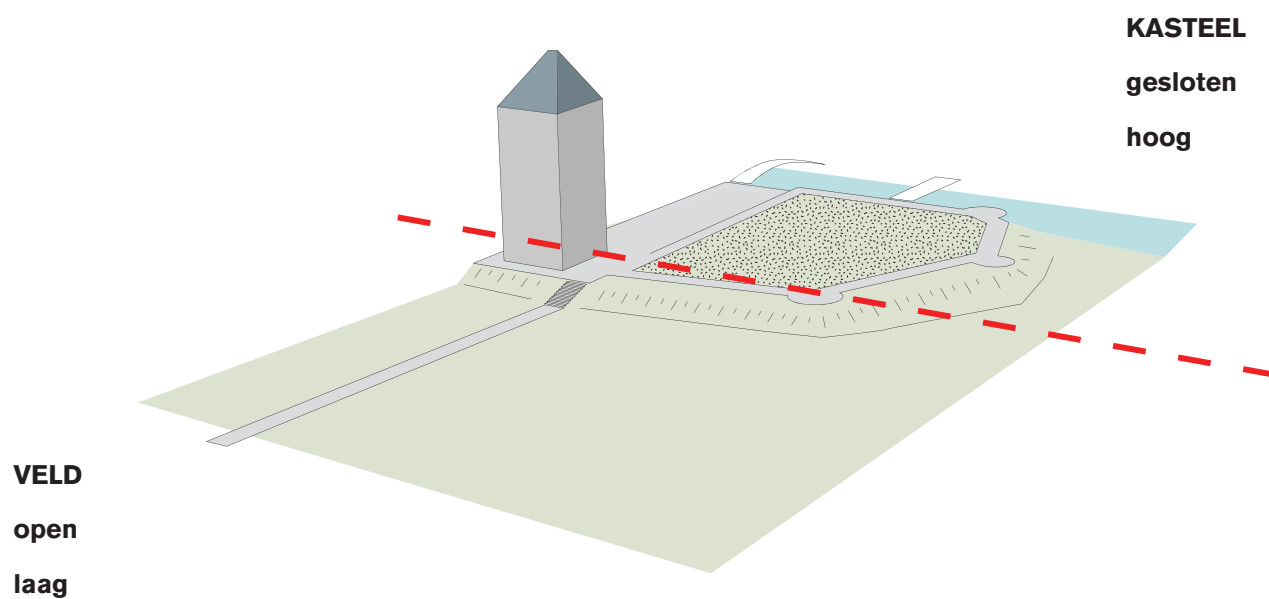

stalen rand in de vorm van kasteelcontour

randen

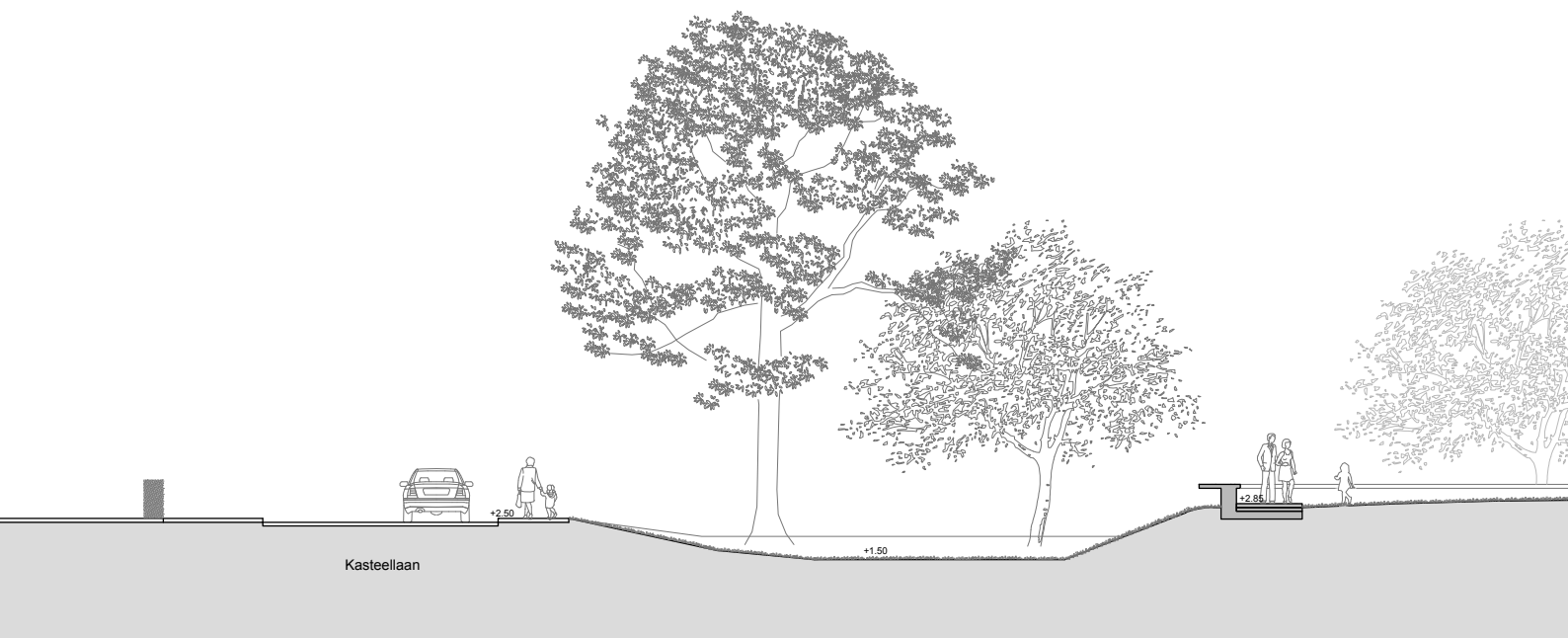
principe detail stalen rand

treden in het talud

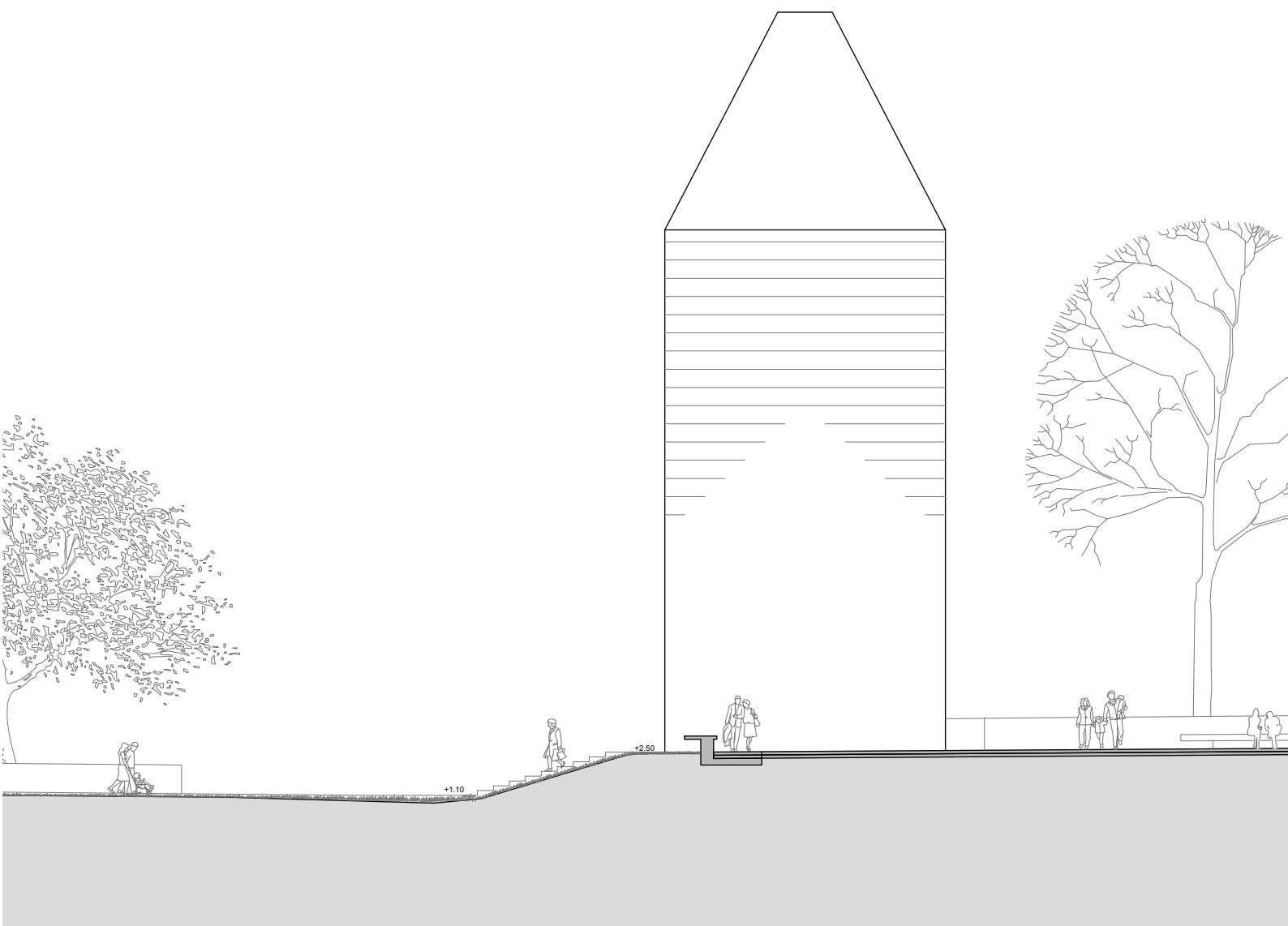

toegangspad ligt verhoogd op het maaiveld

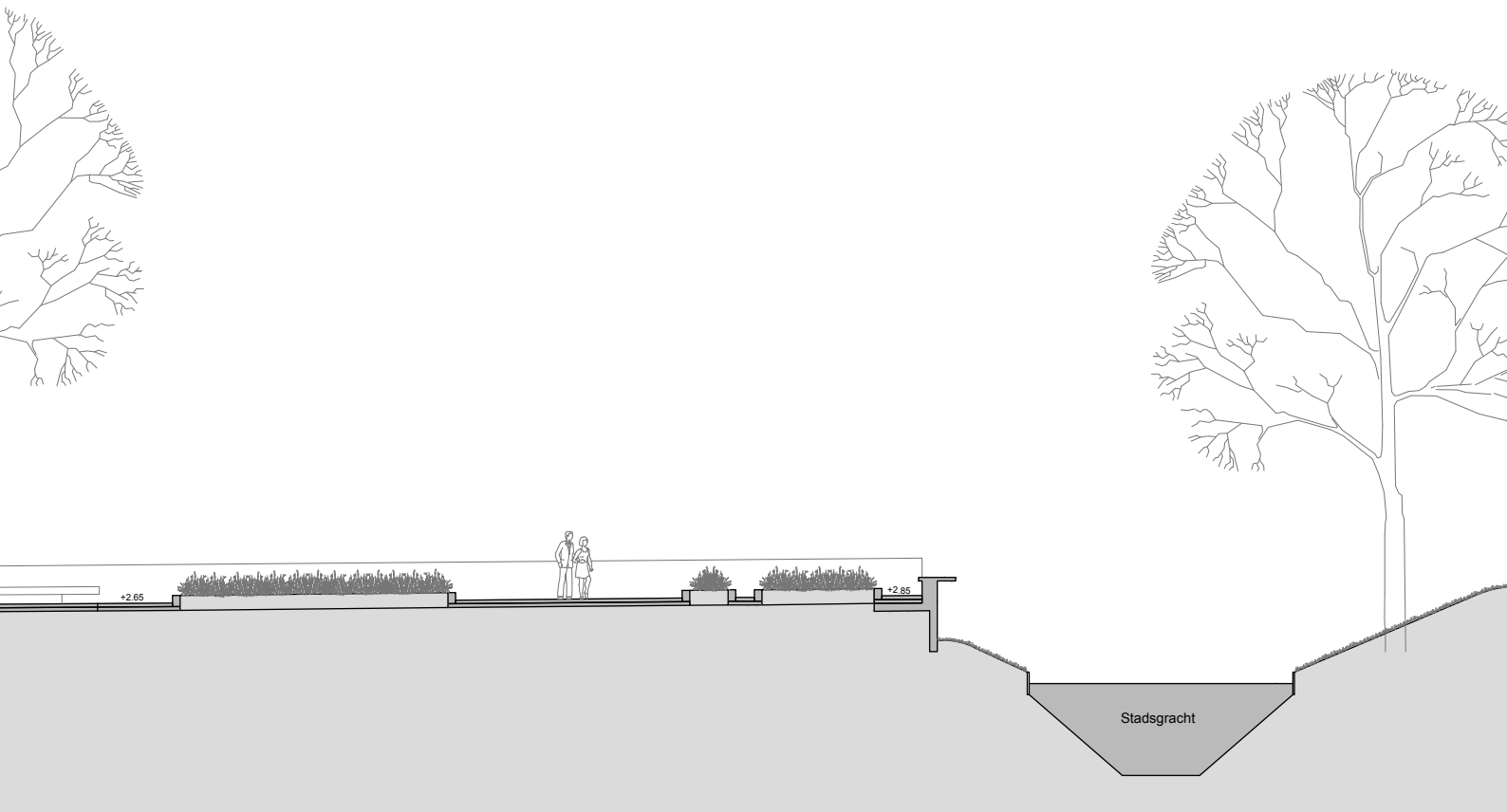
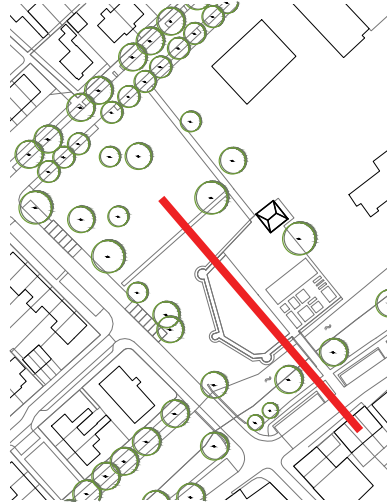

dwarsdoorsnede

langsdoorsnede

Kostenniveaus

Op basis van het schetsontwerp is een kostenraming gemaakt in verschillende varianten. Op basis van deze ramingen kan worden besloten voor welk inrichtingsniveau en bijbehorende kosten gekozen wordt. Voor alle modellen geldt dat er altijd een basiskwaliteit neergelegd dient te worden. Dat betekent dat elk model voorziet in de herinrichting zoals beschreven met ondermeer de stalen kasteelcontour op het groene talud, de plantvakken en het pleintje op het plateau, en het parkgedeelte met de padenstructuur.

Model 'basis'

In dit model wordt de basisinrichting zoals hierboven beschreven gerealiseerd. Alle verharding wordt uitgevoerd in beton.

Model +

In dit model wordt de inrichting uitgevoerd zoals in model 'basis'. Het verschil ligt in het uitvoeren van de verharding op het plateau in een natuursteen met een luxere uitstraling dan het beton. De paden in het 'veld' blijven wel in beton uitgevoerd.

Model ++

In dit model wordt ten opzichte van 'model +' de mogelijkheid gemaakt om een kiosk en kitchengarden te realiseren.

Model +++

In dit model wordt ten slotte voorzien in het uitplaatsen van de transformatorhuisjes als verstrend element.

Op de volgende pagina zijn de varianten met de kosten samengevat.

Model 'Basis	Model +	Model ++	Model +++
x	x	x	x
-	x	x	x
-	-	x	x
-	-	x	x
-	-	-	x
€ 418.000,- € 48,- / m2	€ 522.500,- € 60,- / m2	€ 533.000,- € 61,- / m2	€ 638.000,- € 73,- / m2

Basisinrichting	x
Natuursteen verharding op het plateau	x
Kiosk	x
Kitchen garden	x
Trafo's verwijderen	x

